



Maahanmuuttajan koulutuspolku ja siihen vaikuttavat tekijät: Aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia

Jenny Hartikainen

2020 Laurea



Laurea-ammattikorkeakoulu

**Maahanmuuttajan koulutuspolku ja siihen vaikuttavat tekijät:
Aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia**

Jenny Hartikainen
Sosionomi, AMK
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2020

Jenny Hartikainen

Maahanmuuttajan koulutuspolku ja siihen vaikuttavat tekijät: Aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia

Vuosi

2020

Sivumäärä 71

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia koulutuspolkuja Porvoon aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen opiskelijoilla on ollut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet koulutuspolkujen muodostumiseen. Lisäksi selvitettiin, millaisia kehittämissuhteita opiskelijoilla on koulutusten suhteen. Tarkoituksena oli tuoda esiin maahanmuuttajien omia kokemuksia ja saada heidän äänensä kuuluviin. Opinnäytetyön tilaajana toimi Porvoon kaupungin koulutuspalvelut, ja opinnäytetyötä varten haastateltiin Linnankosken lukion aikuislinjan perusopetuksen opiskelijoita.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä luodaan katsaus maahanmuuttajien koulutuksen nykytilaan ja tarkastellaan koulutuspolkujen haasteita ja ratkaisuja. Koulutuspolulla tarkoitetaan opinnäytetyössä peräkkäisten koulutusten ketjua, johon voi sisältyä myös odotusaikoja. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Litteroitu aineisto analysoitiin teorialähtöisen deduktiivisen sisällönanalyysin keinoin.

Opinnäytetyön tulosten perusteella maahanmuuttajien koulutuspolut ovat yksilöllisiä, mutta monilla on vaikeuksia tarkoituksenmukaisen koulutuspolun löytämisessä. Tulokset ilmentävät yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatason tekijöitä, jotka vaikuttivat opiskelijoiden koulutuspolkuun joko edistävästi tai rajoittavasti. Tärkeimpiä edistäviä tekijöitä olivat yksilön motivaatio ja suomen kielen taito, sekä laadukas koulutus ja hyvät kouluttautumismahdollisuudet. Rajoittavia tekijöitä olivat puolestaan puutteet kielitaidossa ja kielikoulutuksessa sekä byrokraattiset haasteet. Tulosten perusteella jatkossa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti kielenopetuksen laatuun ja koulutustarjontaan, jotta ne palvelisivat paremmin maahanmuuttajien kotoutumistavoitteita ja selkeämmän koulutuspolun muodostumista.

Asiasanat: kotoutuminen, koulutuspolku, maahanmuuttaja, perusopetus

Jenny Hartikainen

Immigrant's educational track and the impacting factors on it: Experiences of the adult students in basic education

Year 2020

Pages

71

The target of this thesis was to clarify immigrants' educational tracks and their formation in basic education for adults in Porvoo. In addition, proposals by the students as to how to develop the education were compiled. The purpose was to highlight experiences of immigrants and to get their voice heard. The thesis was commissioned by the Porvoo City Educational Services. The work is based on interviews made for the students in basic education for adults studying of Linnankosken lukio.

The theoretical part of the thesis reviews the current state of immigrant education as well as challenges and solutions for the educational tracks. In the thesis, the educational track refers to a chain of consecutive education, which may also include waiting times. The thesis was carried out as a qualitative study using theme interviews as a research method. The transcribed texts were analysed using a deductive content analysis method.

Based on the results of this thesis, the educational tracks of immigrants are individualistic, but many have difficulties to find an appropriate educational track. The results of the study illustrate the different factors on individual, community and society levels that affected the student's educational tracks either progressively or restrictively. The most important progressive factors were motivation and Finnish language skills, as well as high quality education and good educational opportunities. The restrictive factors, in turn, were lack of language skills and limitations in language education, as well as bureaucratic challenges. Based on the results, special attention should be paid to the quality of language teaching and educational provision in the future. This would better serve the integration goals of immigrants and the formation of a clearer educational track.

Keywords: basic education, educational track, immigrant, integration

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	7
3	Opinnäytetyön aiheeseen liittyvät keskeiset käsitteet	9
3.1	Maahanmuuttaja, turvapaikanhakija ja pakolainen	9
3.2	Kotoutuminen ja kotouttaminen	10
3.3	Koulutuspolku käsitteenä	12
4	Aikuisten maahanmuuttajien koulutuspolut	13
5	Koulutuspolkujen haasteita ja ratkaisuja	17
6	Aikuisten maahanmuuttajien koulutus Porvoossa.....	19
6.1	Kotoutumiskoulutus	20
6.2	Aikuisten perusopetus	21
6.3	Ammatillinen peruskoulutus ja VALMA-koulutus	21
6.4	Vapaan sivistystyön ja kolmannen sektorin maahanmuuttajakoulutus	22
6.5	Kotoutumista edistäviä hankkeita	23
7	Aiempiä tutkimuksia liittyen aikuisten maahanmuuttajien koulutukseen.....	24
8	Opinnäytetyön toteutus	26
8.1	Tutkimusmenetelmä ja aineiston kerääminen	27
8.2	Aineiston analysointi.....	29
9	Tulokset	31
9.1	Haastateltavien taustatiedot	31
9.2	Haastateltavien koulutuspolut Suomessa	32
9.3	Haastateltavien koulutuspolkua edistävät ja rajoittavat tekijät	33
9.3.1	Yksilötason koulutuspolkua edistävät tekijät.....	35
9.3.2	Yksilötason koulutuspolkua rajoittavat tekijät	37
9.3.3	Yhteisötason koulutuspolkua edistävät tekijät	38
9.3.4	Yhteisötason koulutuspolkua rajoittavat tekijät	40
9.3.5	Yhteiskuntatason koulutuspolkua edistävät tekijät.....	42
9.3.6	Yhteiskuntatason koulutuspolkua rajoittavat tekijät.....	43
9.4	Kehittämisehdotuksia koulutusten suhteen	45
10	Tulosten yhteenveto	47
11	Opinnäytetyön luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelua	49
12	Johtopäätökset ja pohdinta.....	52
	Lähteet.....	57
	Kuviot	64
	Taulukot	64
	Liitteet	65

1 Johdanto

Ihmisten liikkuminen ja muuttaminen maasta toiseen on aina ollut olennainen osa ihmiskunnan historiaa (Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 23). Kotimaastaan lähteneiden ihmisten määrä on tutkimusten mukaan noussut tasaisesti vuosittain. Erityisesti maailman globalisaatio ja kriisipesäkkeiden synnyttämät pakolaisvirrat ovat lisänneet kansainvälistä muuttoliikettä kaikkialla maailmassa. Kansainvälisen muuttoliikettä tutkivan siirtolaisuusjärjestön IOM:n (2020, 2) raportin mukaan vuonna 2019 kotimaansa jättäneiden siirtolaisten lukumäärä maailmassa oli 272 miljoonaa ihmistä eli noin 3,5 prosenttia koko maailman väestöstä. Kymmenen vuotta aiemmin luku oli 214 miljoonaa (IOM 2010, 115).

Suomi on ollut maahanmuuton kohdemaana vasta suhteellisen vähän aikaa. Muutto ulkomailta Suomeen kasvoi 1900-luvun alkuvuosina, mutta oikeastaan vasta 1990-luvulta lähtien tänne on suuntautunut laajenevaa maahanmuuttoa. Vuonna 2018 Suomen asukasmäärästä 4,7 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. (Rasilainen 2016, 8; Martikainen, Saari & Korkiasaari 2013, 26, 38; Tilastokeskus 2020). Aiemmin Suomeen muutettiin lähinnä humanitaarisin perustein, mutta nykyään enenevässä määrin perhesiteen, työn tai opiskeluiden perusteella (Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu 2020). Kansainvälistä suojelua hakevat ovat vain pieni osa Suomeen muuttavista, vaikka julkisuudessa keskustellaankin erityisesti tästä maahanmuuttajaryhmästä. Tämä johtuu siitä, että vuonna 2015 Suomeen tuli yli 32 000 turvapaikanhakijaa, mikä on kymmenkertainen määrä aikaisempiin vuosiin verrattuna. Heistä oleskeluluvan sai vuosina 2015–2018 noin puolet ja vastaanottojärjestelmässä on edelleen oleskelulupaa odottavia. Vuoden 2015 jälkeen turvapaikkahakemusten määrä on laskenut tasaisesti. (Sisäministeriö 2019, 12; Gothóni & Siirto 2016, 14; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 9.)

Maahanmuuton oletetaan kuitenkin vielä kasvavan tulevaisuudessa. Suomi myös tarvitsee maahanmuuttoa, koska sen oma väestö vanhenee ja pienenee. Maahanmuuttajien ikärakenne on nuoriin ja työikäisiin painottuva, mikä auttaa tasapainottamaan Suomen ikärakenteen viinoutumaa. Siksi kielitaitoinen ja työllistyvä maahanmuuttaja on Suomelle tärkeä resurssi. (Rasilainen 2016, 12, 59.) Millaisiksi maahanmuuton seuraukset muodostuvat, riippuu siitä, kuinka hyvin maahanmuuttajat kotoutuvat Suomeen (Kazi, Alitolppa-Niitamo & Kaihovaara 2020, 6). Erityisesti kouluttautumisen on todettu edistävän maahanmuuttajien kotoutumista, lisäävän heidän työllistymismahdollisuuksiaan ja ehkäisevän syrjäytymistä (THL 2018). Maahanmuuttajien polut koulutukseen ja työelämään ovat olleet kuitenkin usein liian pitkiä ja jopa epätarkoituksenmukaisia, minkä vuoksi maahanmuuttajien kotoutuminen Suomeen ja sijoittuminen kuntiin on ollut hidasta. (Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019, 3-4.)

Maahanmuuton tilanne onkin edellyttänyt Suomen hallitukselta maahanmuuttopoliittisia uudistuksia ja toimenpiteitä erityisesti maahanmuuttajien kotoutumis- ja koulutusjärjestelmään. Esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön sektorilla on tehty useita lainsäädännöllisiä sekä rakenteita ja rahoitusta koskevia toimia maahanmuuttajataustaisten koulutuksen kehittämiseksi. Erityisesti on toteutettu uudistuksia koulutus- ja työllistymispolkujen nopeuttamiseksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 12.)

Kotouttamislaki (1386/2010) ja kotoutumistoimet koskevat periaatteessa kaikkia kotoutumista tarvitsevia, mutta käytännössä kuntien resurssit järjestää kotoutumistoimia vaihtelevat. Esimerkiksi kuntaan muuttanut maahanmuuttaja voi joutua odottamaan jopa useita kuukausia ennen kuin hän pääsee kotoutumisen kannalta tärkeälle kielikurssille (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 24). Maahanmuuttajan koulutuspolkuun vaikuttavat tekijät ovat kuitenkin moninaiset. Ne voivat olla ulkoisia itsestä riippumattomia tai yksilöstä itsestään johtuvia joko rajoittavia tai edistäviä tekijöitä. (Heikkilä 2018, 22, 38-39). Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan maahanmuuttajien koulutuspolkuja ja niihin vaikuttavia tekijöitä Porvoon aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen kontekstissa.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni aiheen miettiminen alkoi oikeastaan jo keväällä 2019 ollessani sosionomiopin-toihini kuuluvassa ammatillisten työmenetelmien harjoittelussa Porvoon maahanmuuttajapalveluissa. Kiinnostuin silloin erityisesti siitä, millaisia koulutuksia maahanmuuttajille on Porvoossa tarjolla ja miten koulutukset vastaavat opiskelijoiden tarpeisiin. Tein tuolloin muutamia opintokäynnin maahanmuuttajien koulutusta järjestäviin toimipaikkoihin ja osallistuin myös Porvoon aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksesta vastaavien tahojen verkostotapaamiseen. Tapaamisessa pohdittiin eri toimijoiden kenttää koulutustarjonnassa ja esiteltiin kaaviokuvia mahdollisista aikuisten maahanmuuttajien koulutuspolkumalleista.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY-keskuksen) suunnittelemaan valtakunnalliseen koulutuspolkumalliin verrattuna Porvoon oma koulutuspolkumalli näytti melko monimutkaiselta (liite 1 ja liite 2). Se johtuu siitä, että ELY-keskuksen mallissa koulutukset on tarkoitettu rinnakkaisiksi, ja näin onkin kuulemma ainakin suuremmissa kaupungeissa, mutta Porvoon mallissa tämä rinnakkaisuus on muotoutunut peräkkäisyydeksi. Maahanmuuttajat voivat siis käydä Porvoossa useita samantasoisia koulutuksia ilman, että he etenisivät tasolta toiselle. Tämä aiheuttaa turhaa koulutusten päällekkäisyyttä ja syö koulutuksiin käytettäviä resursseja. Porvoossa järjestetään useita eri koulutuksia, mutta joihinkin koulutuksiin voi olla jopa kuukausien jonot, kun taas toisissa koulutuksissa on jatkuvasti vapaita paikkoja. Porvoon

omaa koulutuspolkumallia on työstetty jo pidemmän aikaa, mutta se on edelleen liian monimutkainen. (Soinio 2019c; Soinio 2019d.)

Verkostotapaamisessa nousi esille tarve saada tietoa eri koulutusmuotojen vaikuttavuudesta ja selvittää, millainen on maahanmuuttajan tarkoituksenmukainen koulutuspolku (Soinio 2019a). Tapaamisen jälkeen otin sähköpostitse yhteyttä Porvoon maahanmuuttajaopetuksen koordinaattorin ja ilmaisin kiinnostuksestani tehdä opinnäytetyö, joka auttaisi maahanmuuttajan tarkoituksenmukaisen koulutuspolun hahmottamisessa. Tiedustelin myös, voisiko maahanmuuttajaopetuksen koordinaattori mahdollisesti ryhtyä opinnäytetyöni yhteistyökumppaniksi. Hänen vastattua myöntävästi, aloimme miettiä, mikä voisi olla opinnäytetyöni varsinaisen aihe ja tavoite. (Soinio 2019b.)

Opinnäytetyöni tarkoitukseksi muotoutui tutkia aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen opiskelijoiden koulutuspolkuja ja niihin vaikuttavia tekijöitä: etsiä niitä käytänteitä ja rakenteita, jotka edistävät tai rajoittavat aikuisen maahanmuuttajan tarkoituksenmukaisen koulutuspolun löytymistä. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, millaiset tekijät vaikuttavat maahanmuuttajien koulutuspolkujen muodostumiseen ja tunnistaa heidän koulutuksellisia erityistarpeitaan. Saadun tiedon avulla olisi mahdollista edistää yksilöllisten koulutuspolkujen suunnittelemista ja koulutuksen kehittämistä, jotta koulutus palvelisi paremmin maahanmuuttajien kotoutumistavoitteita ja sitä kautta parantaisi heidän työllistymistavoitteitaan. Porvoon tapaustutkimuksesta voisi olla hyötyä myös muiden pienten kuntien maahanmuuttajien koulutusten kehittämisessä. Lisäksi pyrin selvittämään, millaisia kehittämissuhteita Porvoon aikuisten perusopetuksen opiskelijoilla on koulutusten suhteen. Tavoitteena oli tuoda esille opiskelijoiden omat kokemukset ja toiveet koulutuksista.

Opinnäytetyöni tutkimusongelma kiteytyy kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Millaisia koulutuspolkuja aikuisten perusopetuksen opiskelijoilla on ollut?
2. Millaisia koulutuspolkuja edistäviä tai rajoittavia tekijöitä aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden haastatteluista tulee ilmi?
3. Millaisia kehittämissuhteita opiskelijoilla on koulutusten suhteen?

Aihe oli itselleni henkilökohtaisesti mielenkiintoinen muun muassa siitä syystä, että olen päässyt seuraamaan läheltä monen maahanmuuttajataustaisen ystäväni kotoutumisprosessia ja koulutuspolkua. Olen tehnyt myös kaikki sosionomiopinointihini kuuluvat kolme harjoitteluani paikoissa, joissa olen ohjannut ja tukenut maahanmuuttajia heidän kotoutumisessaan. Lisäksi olen kiinnostunut koulutuksiin ja koulutuspolkuihin liittyvistä asioista, koska olen työskennellyt aiemmin peruskoulussa ja kulkenut omassa elämässäni pitkän ja melko mutkikkaankin koulutuspolun.

Seuraavissa luvuissa esittelen opinnäytetyöni teoreettisen viitekehyksen eli tietoperustan. Aluksi kuvaan tutkielmani aihepiiriin liittyviä keskeisiä käsitteitä. Sen jälkeen luon katsauksen aikuisten maahanmuuttajien koulutuksen nykytilaan tarkastellen tarjolla olevia koulutusvaihtoehtoja eli mahdollisia koulutuspolkuja sekä niiden haasteita ja ratkaisuja. Lopuksi esittelen aiheeseen liittyviä aiempia tutkimuksia ja aikuisten maahanmuuttajien koulutusta Porvoossa.

3 Opinnäytetyön aiheeseen liittyvät keskeiset käsitteet

Keskeisiä opinnäytetyöhöni liittyviä käsitteitä ovat maahanmuuttaja, kotoutuminen, kotouttaminen ja koulutuspolku. Seuraavaksi selvitän, mitä kyseisillä käsitteillä tarkoitetaan.

3.1 Maahanmuuttaja, turvapaikanhakija ja pakolainen

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan yleensä sellaista Suomeen muuttanutta ulkomaan kansalaista, joka aikoo asua maassa pidempään. Käsitteellä voidaan viitata myös sellaiseen henkilöön, joka on syntynyt Suomessa, mutta jonka vanhemmat tai ainakin toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen. (Miettinen 2018.) Maahanmuuttaja-käsite voidaan kuitenkin määrittää eri tutkimuksissa hieman eri tavoin. Joissakin luokituksissa maahanmuuttajasta voidaan käyttää myös nimitystä vieraskielinen, maahanmuuttaja-, maahanmuutto- tai ulkomaalaistaustainen. Vieraskielisellä tarkoitetaan äidinkielenään jotain muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia. (Kivirauma, Zacheus & Jahnukainen 2019, 21-23; Portin 2017, 11-13.)

Maahanmuuttaja voi olla esimerkiksi turvapaikanhakija tai pakolainen. Turvapaikanhakija on henkilö, joka on joutunut kotimaassaan vainon kohteeksi ja joka anoo kansainvälistä suojelua ja oleskeluoikeutta toisesta valtiosta. Pakolaisella tarkoitetaan puolestaan henkilöä, jolla on perusteltu aihe pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan. Suomessa pakolaisiksi voidaan kutsua myös niitä, jotka ovat saaneet jäädä maahan humanitäärisistä syistä tai suojelun tarpeen vuoksi. (Miettinen 2018.)

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolla on YK:n myöntämä pakolaisstatus ja joka saapuu Suomeen eduskunnan määrittelemän pakolaislaikiintiön puitteissa. Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrä on ollut vuodesta 2001 alkaen 750 henkilöä vuodessa, lukuun ottamatta vuosia 2014 ja 2015, jolloin pakolaiskiintiötä nostettiin 300:lla ja kiintiöpakolaisia otettiin yhteensä 1050. (Kiintiöpakolaiset 2020; Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 7-8.)

Käytän tässä opinnäytetyössä käsitettä maahanmuuttaja tarkoittamaan kaikkia Suomeen syystä tai toisesta muuttaneita ulkomaan kansalaisia. Käsitettä maahanmuuttajataustainen käytän vain silloin, jos se esiintyy käyttämässäni lähteessä. Syntyperäisiä suomalaisia henkilöitä kutsun puolestaan valtaväestön edustajiksi.

3.2 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Maahanmuuttajien kotoutuminen on yhteiskunnallinen ilmiö ja erityisesti viime vuosina laajalti julkisuudessa ollut asia. Lain mukaan kotoutuminen on ”maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla, kun tuetaan hänen mahdollisuuksiinsa oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen” (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3§). Kotoutumisen onnistumista arvioitaessa Rasilaisen (2016, 21) mukaan keskeisiksi mittareiksi nousevat muun muassa suomen tai ruotsin kielen oppiminen, työllistyminen, riippumattomuus sosiaaliturvasta, yhteisöön kuuluminen ja kansalaisaktiivisuus. Onnistunut kotoutuminen tarkoittaa siis maahanmuuttajan aktiivista osallistumista suomalaiseen yhteiskuntaan (Stenman 2016). Kotoutumisesta puhuttaessa, voidaan puhua myös maahanmuuttajien integraatiosta (Rasilainen 2016, 19), mutta käytän tässä opinnäytetyössä kuitenkin pääasiassa kotoutumisen käsitettä.

Kotouttamisella puolestaan tarkoitetaan kaikkia niitä viranomaisten järjestämiä toimenpiteitä ja palveluita, joilla kotoutumista edistetään. Kotouttamisen keskeisiä viranomaistoimijoita ovat ministeriöt, ELY-keskukset, kunnat sekä TE-toimistot. (Sotkasiira 2018, 31.) Suomessa kotouttamistyötä ohjaa laki kotoutumisen edistämisestä, jonka ”tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan” (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 51). Laki velvoittaa kunnat huolehtimaan siitä, että maahanmuuttajille järjestetään tarpeen edellyttämät toimenpiteet ja palvelut. Laissa säädetään myös, että kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja joka tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Kotoutumisohjelma otetaan huomioon kunnan talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Hyödynnän tässä opinnäytetyössä kesällä 2019 julkaistua Porvoon kaupungin ohjelmaa maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi vuosina 2019–2021. ”Sen tavoitteena on edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä, turvata yhdenvertaisin perustein maahanmuuttajien tarpeenmukaisten ja laadukkaiden kotoutumista edistävien palveluiden saavuus sekä edistää monialaista yhteistyötä kotoutumista edistävien toimijoiden välillä.” (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 3.)

Pohjimmiltaan kotoutuminen on moniulotteinen, henkilökohtainen ja elämän mittainen prosessi. Kotouttamistoimien tavoitteena on, että maahanmuuttaja tuntee yhteiskunnalliset oikeutensa ja velvollisuutensa ja tuntee olevansa tervetullut suomalaisen yhteiskunnan jäseneksi (Hiltunen 2012b, 16). Toisaalta kotouttaminen on myös monialaista yhteistyötä. Vastuu kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta kuuluu kunnille, mutta

viranomaisten lisäksi keskeisessä roolissa kotoutumisen tukemisessa ovat erilaiset toimijat ja yhteisöt kuten järjestöt, yritykset ja oppilaitokset. Kotoutumisen tulisikin olla kaksisuuntaista, mikä tarkoittaa sitä, että samanaikaisesti, kun uudet tulijat asettuvat uuteen asuinmaahan, myös uusi asuinmaa yhteiskuntana sopeutuu heihin (Rasilainen 2016, 21). Sekä maahanmuuttajalla että vastaanottavalla yhteiskunnalla on siis oma osuutensa kotoutumisprosessissa. (Siirto & Hammar 2016, 190.)

Kotoutumista voidaan tarkastella eri ikäryhmien näkökulmasta; lasten, nuorten ja perheiden, työelämään suuntaavien aikuisten kotoutujien ja ikääntyneiden tai muutoin työelämän ulkopuolelle jääneiden kotoutujien näkökulmasta. Tarkastelen tässä opinnäytetyössäni työelämään suuntautuvia aikuisia maahanmuuttajia, joiden kotouttamisesta vastaa pääosin työhallinto. Aikuisille maahanmuuttajille tarkoitettujen kotouttamistoimenpiteiden tavoitteena on saavuttaa arkielämässä toimiva kielitaito sekä löytää jokaiselle maahanmuuttajalle oma yksilöllinen polku jatkokoulutukseen ja/tai työelämään. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 3-4.)

Laki kotoutumisen edistämiseksi (1386/2010) ulottaa viranomaisten kotouttamistoimenpiteiden piiriin kaikki oleskeluluvan saaneet maahanmuuttajat tarvelähtöisesti 1–5 vuoden ajaksi. Kotoutumisen aikana maahanmuuttajat tarvitsevat tukea ja ohjausta muun muassa asumiseen, opiskeluun, työhön, terveyteen ja vapaa-aikaan liittyvissä asioissa. Työmarkkinakelpisuuden saavuttaminen edellyttää todellisuudessa useimmilta maahanmuuttajilta jopa 7–10 vuoden koulutusjaksoa. Moni haluaisi mennä töihin ilman pitkää koulutusaikaa, mutta koulutamattoman on Suomessa lähes mahdotonta työllistyä. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 12, 29; Hiltunen 2012b, 16.)

Opinnäytetyöni liittyykin pohjimmiltaan maahanmuuttajien kotoutumiseen, koska koulutus vaikuttaa merkittävästi maahanmuuttajien kotoutumiseen. Koulutusorganisaatiot ovat siis keskeisessä roolissa ohjattaessa maahanmuuttajia suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaisiksi jäseniksi. Suomalaisen yhteiskunnan normit ja maahanmuuttajien koulutukselliset tarpeet puolestaan ohjaavat koulutustarjontaa. (Hiltunen 2012a, 6.) Tehokkaat alkuvaiheen palvelut sekä oikea-aikainen ja maahanmuuttajan yksilöllisiin tarpeisiin vastaava koulutus edistävät maahanmuuttajan kotoutumista ja eheän koulutuspolun muodostumista. (Valtion kotouttamisohjelma 2016–2019, 15-16.) On myös tärkeää, että koulutusorganisaatiot ovat tekemisissä keskenään käytänteiden yhtenäistämiseksi ja siten maahanmuuttajien koulutuksen jatkuvuuden ja joustavuuden takaamiseksi (Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010, 121).

Kotouttaminen alkaa kotoutumislain (1386/2010) mukaisella alkukartoituksella, jonka perusteella asiakas voidaan ohjata sopivien palvelujen piiriin ja arvioida myös, tarvitseeko maahanmuuttaja kotoutumissuunnitelman. (Alkukartoitus 2019.) Kotoutumissuunnitelma on

henkilökohtainen kotoutumista tukeva suunnitelma, jonka maahanmuuttaja laatii yhdessä kunnan tai TE-toimiston kanssa. Suunnitelmaan kirjataan ne palvelut ja toimenpiteet, jotka edistävät maahanmuuttajan kotoutumista. Niiden tarkoituksena on edistää maahanmuuttajan suomen tai ruotsin kielen taidon oppimista sekä tarjota muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Suunnitelman avulla tuetaan maahanmuuttajan pääsyä yhteiskunnan yhdenvertaiseksi jäseneksi erityisesti maahanmuuton alkuvaiheessa. (Kotoutumissuunnitelma 2019; Sotkasiira 2018, 32.)

Kotoutumislain (1386/2010) mukaan ensimmäinen kotoutumissuunnitelma tehdään enintään yhden vuoden ajaksi ja kotoutumissuunnitelman kesto on pääsääntöisesti kolme vuotta, mutta sitä voidaan pidentää enintään kahdella vuodella, jos se on perusteltua sen vuoksi, että maahanmuuttaja tarvitsee kotoutuakseen erityisiä toimenpiteitä. Kotoutumissuunnitelma-aikaa voidaan pidentää myös vamman, sairauden, äitiys- isyys- tai vanhempainvapaan vuoksi. Käytännössä maahanmuuttaja tarvitsee kotoutumispalveluja kuitenkin niin kauan kuin maahanmuuttajan suomen tai ruotsin kielen taito sekä koulutus- ja työllisyysasema ovat heikkoja. Yhteiskunnan toimintaperiaatteiden ja palvelujen sekä itsenäisen elämän ja riippumattomuuden saavuttaminen vie aikansa. (Laatimisen aikataulu ja suunnitelman kesto 2019; Anis 2013, 155.)

Maahanmuuttajien kotoutumista edistävän lain (1386/2010) mukaan maahanmuuttajien koulutuksen tavoitteena on siis valmius toimia tasavertaisena jäsenenä suomalaisessa yhteiskunnassa. Laissa on määritelty päämäärät ja käytännöt tämän valmiuden hankkimiseksi. Aikuisella maahanmuuttajalla on oikeus hankkia työelämässä tarvittava koulutus sekä säilyttää jo hankittu ammattitaito. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 12.) Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat osallistuvat pääosin samoihin koulutuksiin kuin pääväestökin, mutta he tarvitsevat muita enemmän tukea kielitaidon ja muiden tarpeellisten valmiuksien saavuttamiseksi (Opetushallitus 2020b).

3.3 Koulutuspolku käsitteenä

Yksi opinnäytetyössä käyttämäni keskeinen käsite on koulutuspolku. Joskus näkee käytettävän koulutuspolusta myös nimityksiä opintopolku, opintoura tai koulutusura. Esimerkiksi Laurea-ammattikorkeakoulu koordinoi Opetushallituksen rahoittamaa vuosina 2018–2020 toteutettavaa hanketta, jonka nimi on Maahanmuuttajaopiskelijan ääni: kokemuksia opintopolusta. Hankkeen tavoitteena on tutkia maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden opintojen etene- mistä sekä etsiä niitä keinoja, jotka edistävät maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden siirtymistä toisen asteen koulutuksesta korkeakoulutukseen. (Laurea 2020.) Tätä opinnäytetyötä tehdessäni hankkeesta ei ollut vielä saatavilla tutkimustuloksia.

Kouvo, Stenström, Virolainen ja Vuorinen-Lampila (2011) ovat puolestaan käyttäneet käsitettä opintoura tutkiessaan 2000-luvun monimuotoistuvia koulutuspolkuja. Tutkijan näkökulmasta

riippuen käsitteenä voi olla opintopolku, opintoura tai koulutuspolku, mutta ne kaikki pitävät sisällään ajatuksen peräkkäisistä vaiheista, jotka voivat sisältää usein myös katkoksia ja poikkeamia (Heikkilä 2018, 21).

Käsitteitä koulutuspolku ja opintopolku voisi mielestäni käyttää rinnakkain, toistensa synonyymeinä, mutta selvyuden vuoksi käytän tässä opinnäytetyössäni pelkästään käsitettä koulutuspolku. Tarkoitan koulutuspolulla kaikkien niiden peräkkäisten koulutusten ketjua, johon maahanmuuttaja on osallistunut, sekä koulutuksiin kuuluvia siirtymävaiheita, joihin voi sisältyä myös odotusaikoja. Siirtymävaiheita ovat esimerkiksi kouluun meno, siirtyminen koulutusasteelta toiselle tai oppilaitoksesta toiseen sekä koulun päättäminen ja työelämään siirtyminen (Jahnukainen, Kalalahti & Kivirauma 2019, 27).

4 Aikuisten maahanmuuttajien koulutuspolut

Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) mukaan ketään ei saa syrjiä muun muassa iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon tai vakaumuksen perusteella. Tämä tarkoittaa yhdenvertaisuuden turvaamista ja edistämistä myös työelämässä ja koulutuksessa. Ulkomaalaislaki (301/2004) sekä eri koulutuksista annetut lait eivät rajoita maahanmuuttajien opiskelua. Maahanmuuttajilla on siis oikeus osallistua perusopetukseen ja sen jälkeisiin valmistaviin koulutuksiin, lukiokoulutukseen, ammatilliseen koulutukseen sekä korkeakoulutukseen samalla tavoin kuin valtaväestölläkin. Esimerkiksi turvapaikanhakija voi osallistua lähes kaikkiin koulutuksiin ilman oleskelulupaa, jos hän täyttää kyseessä olevan koulutuksen opiskelijavalintakriteerit. Poikkeuksena tästä on lukioon valmistava koulutus, johon opiskelijaksi hakevalta edellytetään oleskelulupaa. Opiskelupaikan saatuaan maahanmuuttaja voi hakea Suomesta oleskelulupaa opiskelun perusteella. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.) Seuraavaksi tarkastelen vähän tarkemmin maahanmuuttajille tarjolla olevia koulutusvaihtoehtoja.

Suomeen muuttaneen oppivelvollisuusiän ylittäneen maahanmuuttajan koulutuspolku alkaa yleensä kotoutumislain (1386/2010) mukaisella kotoutumiskoulutuksella. Se on keskeinen maahanmuuttajan kotoutumista ja työllistymistä edistävä toimenpide (Rasilainen 2016, 29). Sen tehtävänä on tukea yhteiskuntaan integroitumista toimien väylänä muuhun koulutukseen ja työelämään suuntautumiseen. Kotoutumiskoulutukseen kuuluu suomen tai ruotsin kielen opetusta ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä. Siihen voi sisältyä myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista, sekä ammatillista suunnittelua ja uraohjausta. (Kotoutumiskoulutus 2019.) Kotoutumiskoulutuksen pituus on enimmillään 60 opintopistettä ja kesto koulutuspolusta riippuen noin vuoden (Rasilainen 2016, 29).

Kotoutumiskoulutus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena, josta voidaan käyttää myös nimitystä työvoimakoulutus. Se on työllistymiseen tähtäävää ja yleensä tutkintotavoitteista ammatillista koulutusta. Koulutusta voidaan järjestää myös omaehtoisena koulutuksena, mikä on tavallaan yksi työvoimakoulutuksen haara. (Työvoimakoulutus - mitä se on? 2019.) Omaehtoinen opiskelu voi tarjota monipuolisempia vaihtoehtoja vastata kotoutujien koulutustarpeisiin. Se mahdollistaa osallistumisen esimerkiksi opetushallinnon alaisen koulutusjärjestelmän koulutusmuotoon, kuten aikuisten perusopetukseen, tai ammatilliseen koulutukseen, vapaan sivistystyön opintoihin ja jopa korkeakouluopintoihin. Kotoutumisopinnoiksi voidaan hyväksyä myös muiden tahojen tuottamaa kielitaitoa, yhteiskuntaan perehtymistä ja työelämään tutustumista edistävää koulutusta. Oikeus kotoutumiskoulutukseen on kaikilla TE-toimistoon työnhakijaksi rekisteröityneillä työnhakijoilla, joille on tehty kotoutumissuunnitelma. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 15).

Kotoutumislain (1386/2010, 20 §) mukaan kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa suomen tai ruotsin kielessä toimivan peruskielitaidon eli taitotason B1.1. Toimiva peruskielitaito tarkoittaa sitä, että opiskelija saavuttaa sellaiset suomen tai ruotsin kielen valmiudet, joita hän tarvitsee toimiakseen sekä arkielämässä, että työssä ja jatkokoulutuksessa. Kielitaito voi vaihdella samassa koulutuksessa olevien välillä eikä kielitaito kehity aina samassa tahdissa muiden työelämävalmiuksien kanssa. (Opetushallitus 2012, 11-12, 23). Työvoimapolitiittisessa kotoutumiskoulutuksessa noudatetaan Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita sekä Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteita (Koulutuksen suunnittelu ja toteutus 2019.) Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmaan on odotettavissa vielä lisää muutoksia, sillä Opetushallituksessa käynnistyi vuoden 2019 syksyllä kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen. (Opetushallitus 2020a.)

Ennen kotoutumiskoulutuksen aloittamista maahanmuuttajan tulee osallistua lähtötason kielitaito- ja opiskeluvalmiuksien arviointiin. Vasta sen jälkeen päätetään, mille koulutuspolulle hänet ohjataan: hitaalle, peruspolulle vai nopealle polulle. Heterogeenisen ryhmän sisällä opiskelijan koulutuspolku voidaan eriyttää henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaisesti. Toteutustapaan vaikuttavat opiskelijoiden määrä ja kotoutumiskoulutuksen alueelliset resurssit. Opiskelija voi tarvittaessa myös vaihtaa paremmin oppimista palvelevalle polulle. (Opetushallitus 2012, 13-14; Yksilölliset opintopolut 2020.)

Alle 17-vuotiaat nuoret turvapaikanhakijat tai pakolaiset osallistuvat yleensä aluksi perusopetukseen valmistavalle luokalle, josta heidät voidaan integroida ikätasoaan vastaaviin perusopetuksen opetusryhmiin. Valmistavan opetuksen tavoitteena on oppilaan suomen tai ruotsin kielen ja muiden oppimisvalmiuksien kehittäminen. (Opetushallitus 2020c.) Viime vuosina perusopetukseen valmistavan opetuksen tarve on kasvanut, mutta lain mukaan kunnilla ei ole

kuitenkaan velvollisuutta järjestää valmistavaa koulutusta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 27).

Yli 17-vuotiaat maahanmuuttajat, jotka eivät ole suorittaneet perusopetuksen oppimäärää tai joilla on tarve täydentää perusopetuksen tutkintoaan, voivat mennä puolestaan aikuisten perusopetukseen. Se koostuu kolmesta eri vaiheesta: lukutaitovaiheesta, alkuvaiheesta ja päätösvaiheesta. Vuoden 2018 alusta aikuisten perusopetus uudistettiin siten, että aiemmin irrallisena työvoimakoulutuksena järjestetty luku- ja kirjoitustaidon koulutus siirtyi osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan ja aikuisten perusopetusta (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 41.) Uudistuneeseen aikuisten perusopetukseen voidaan nykyään sisällyttää siis erillisenä koulutuksena tarjottavaa luku- ja kirjoitustaidon koulutusta, valmistavaa opetusta sekä elementtejä kotoutumiskoulutuksesta. Edellä mainittuja koulutuksia on järjestetty tähän saakka erillisinä koulutuksina. Uudistuksella on haluttu selkeyttää opintoihin ohjautumista, nopeuttaa opinnoissa etenemistä sekä välttää päällekkäisyyksiä opinnoissa. (Opetushallitus 2020d.) Perusopetus rahoitetaan pääasiassa valtionosuudella, kunnan rahoituksella tai erilaisin hankerahoituksin (Rasilainen 2016, 32).

Opetusneuvos Nissilän (2018) mukaan aikuisten perusopetukseen on tärkeää ohjata erityisesti sellaiset nuoret, joiden koulutus- ja työurien kannalta peruskoulun suorittaminen on tärkeää. Suomessa on vaikea työllistyä käymättä peruskoulua ja sen jälkeistä ammatillista tai muuta koulutusta (Rasilainen 2016, 27). Nissilän (2018) mielestä peruskoulun tulisikin olla ensisijainen vaihtoehto nuorten koulutuspolulla. Uudistettu oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetus mahdollistaa myös helposti koulutustarjonnan katveeseen jäävien kotona olevien vanhempien sekä muiden hitaasti etenevien ryhmien opiskelun. Opiskella voi joko kokopäiväisesti tai osa-aikaisesti ja vain yhden tai useamman oppiaineen kursseja. (Nissilä 2018.)

Perusopetuksen jälkeen opiskelija voi hakea lukio-opintoihin ja tähdätä ylioppilastutkintoon (Opetushallitus 2012, 17-18). Maahanmuuttajataustainen opiskelija voi tarvittaessa osallistua myös tutkintoihin valmistavaan nivelvaiheen koulutukseen kuten VALMA- tai LUVA-koulutukseen. VALMA-koulutus on ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta, jonka aikana opiskelija vahvistaa ammatillisessa koulutuksessa tarvittavia opiskelu- ja perustaitoja. Koulutus soveltuu opiskelijoille siinä vaiheessa, kun kotoutumiskoulutuksessa tai muilla tavoin on jo hankittu kielitaitoa. Koulutus kestää yhden lukuvuoden ja sen laajuus on 60 osaamispistettä. Opiskelija voi kuitenkin siirtyä joustavasti tutkintokoulutukseen jo aiemmin, jos koulutukseen tarvittavat valmiudet on saavutettu. LUVA on puolestaan lukiokoulutukseen valmistava nuorille ja aikuisille maahanmuuttajille sekä muille vieraskielisille opiskelijoille tarkoitettu koulutus, jonka tavoitteena on antaa valmiudet lukiokoulutukseen siirtymistä varten. (Opetushallitus 2020e.)

Saavutettuaan tarvittavan kielitaidon ja oppimisvalmiudet opiskelija voi hakea ammatilliseen koulutukseen, joka tarjoaa maahanmuuttajalle mahdollisuuden hankkia ammatti ja päästä osalliseksi työelämään. Opintojen aikana hänellä on mahdollisuus saada tarvittaessa suomi toisena kielenä eli S2-tukea tai hän voi osallistua oppimisvalmiuksia tukeviin OPVA-opintoihin, joissa hän voi vahvistaa esimerkiksi suomen kielen osaamistaan sekä matematiikan tai englannin perustaitoja. (Opetushallitus 2020f.) Maahanmuuttajille usein hyvin soveltuva vaihtoehto on näyttötutkintona suoritettava ammatti- tai erikoisammattitutkinto. Ammatin voi hankkia myös oppisopimuskoulutuksena, mikä onkin yleistynyt maahanmuuttajien keskuudessa. (Opetushallitus 2012, 18.)

Uusi laki ammatillisesta koulutuksesta tukee (531/2017) monin tavoin maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ammatillista koulutuspolkua. Yksilöllisiin osaamistarpeisiin voidaan vastata nyt entistä joustavammin opintojen henkilökohtaistamisen myötä ja ympärivuotinen haku koulutukseen nopeuttaa maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden koulutuspolkuja. Myös kielitaitovaatimuksista ja kielikokeesta luopuminen helpottaa maahanmuuttajien koulutukseen pääsyä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 28-29.)

Maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla on mahdollisuus hakeutua myös korkeakouluopintoihin. Se voi tapahtua esimerkiksi ammattikorkeakoulun valmentavan koulutuksen kautta, joka voi toimia väylänä myös yliopisto-opintoihin. Valmentavassa koulutuksessa mahdollistetaan kielitaidon kehittyminen ainakin tasolle B2.2 asti. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 48, 51.) Tutkintokoulutusten lisäksi maahanmuuttaja voi opiskella avoimessa korkeakoulutuksessa tai esimerkiksi korkeakoulutetuille suunnatuissa täydennyskoulutuksissa (Opetushallitus 2012, 18).

Suomen kielen opintoja ja muuta kouluttautumista voi toteuttaa myös vapaan sivistystyön oppilaitoksissa, kuten kansalais- ja kansanopistoissa. Opetushallitus on kannustanut erityisesti maahanmuuttajia, joiden kotoutumisaika on umpeutunut, osallistumaan vapaan sivistystyön normaalitarjonnassa oleville kursseille myöntämällä heille opintoseteliavustuksia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 12, 56).

Opetushallitus antoi vuoden 2018 lopussa opetussuunnitelmasuosituksen vapaan sivistystyön lukutaitokoulutukseen. Uuden koulutusmallin keskeisenä sisältönä on luku- ja kirjoitustaidottomien aikuisten maahanmuuttajien opetuksen järjestäminen sekä kurssien järjestäminen kotivanhemmille. Uudistuksen tavoitteena on nopeuttaa maahanmuuttajien koulutukseen ja työelämään siirtymistä ja madaltaa koulutusten raja-aitoja. Vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksessa voi opiskella luku- ja kirjoitustaitoa sekä suomen tai ruotsin kieltä. Opintoja voi yhdistää myös muihin opintoihin. (Nissilä 2018.)

5 Koulutuspolkujen haasteita ja ratkaisuja

Koulutuspolut saattavat olla melko monimutkaisia ja niiden etenemiseen vaikuttavat moninaiset tekijät (Heikkilä 2018, 22). Koulutussuunnittelun näkökulmasta ihanteena on pidetty usein suorina koulutuspolkuja, joissa siirtymät koulutusasteelta toiselle ovat keskeytyksettömiä. Etenkin nuorten kohdalla on kuitenkin huomattu, että koulutuspoluista ei muodostu välttämättä lineaarisesti korkeampaan koulutukseen eteneviä, vaan koulutusvalinnat ovat pitkittyneet ja monimutkaistuneet. (Kouvo ym. 2011, 9.)

Valtionhallinto, ministeriöt ja Opetushallitus ovat tehneet viime vuosina suuren määrän erilaisia maahanmuuttajien koulutukseen liittyviä selvityksiä, raportteja ja toimenpideohjelmia (esim. Portin 2017; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019; Kazi ym. 2020). Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019, 12) on kartoittanut laajasti maahanmuuttajien koulutuspolkujen ja integroinnin kipupisteitä. On huomattu, että maahanmuuttajien reitit koulutukseen ja työelämään ovat olleet jo vuosien ajan liian pitkiä sisältäen tyhjäkäyntiä, päällekkäisyyksiä ja joskus myös epätarkoituksenmukaisia opintoja. Syynä koulutuspolkujen pitkittymiseen on muun muassa se, että maahanmuuttajat joutuvat toisinaan odottamaan sopivaan kotoutumiskoulutukseen pääsyä melko pitkäänkin ja myös kotoutumiskoulutusta seuraavien koulutusvaiheiden välillä voi olla turhaa viivettä. Lisäksi koulutuksiin on ohjaututtu usein sen mukaan, mitä koulutuksia on ollut tarjolla, eikä todellisten koulutustarpeiden ja oman osaamisen kannalta tarkoituksenmukaisiin koulutuksiin. Maahanmuuttajien koulutuspolut ovat olleet myös vaarassa katketa tai juuttua erilaisiin valmistaviin koulutuksiin korkeiden kielitaitovaatimusten vuoksi. Myös opintojen jaksottaminen tai tauottaminen on ollut haastavaa tilanteissa, joissa koulutukseen osallistuminen on ollut tilapäisesti mahdotonta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 24).

Koulutuspolkujen nopeuttamiseksi Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016, 24-25) työryhmä on antanut useita toimenpide-esityksiä. On ehdotettu muun muassa kotoutumiskoulutuksen ja sitä seuraavien koulutusten raja-aitojen madaltamista. Tämä onkin huomioitu muun muassa vuoden 2018 alussa Opetushallituksen ja ELY-keskuksen päivittämissä aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen toteutusmalleissa, joiden mukaan maahanmuuttajien pitäisi siirtyä entistä lyhyemmän kotoutumiskoulutuksen jälkeen ammatilliseen tai valmentavaan koulutukseen (Opetushallitus 2017).

Aiempaa monipuolisempien kotoutumiskoulutuksen toteutusmallien tarkoituksena on ”nopeuttaa työelämään ja jatko-opintoihin johtavaa polkua nivomalla moduuleita kohderyhmän mukaan esimerkiksi ammatillisiin opintoihin, yrittäjyyteen, vapaaehtoistyöhön, verkko-/etäopiskeluun tai muuhun omaehtoiseen opiskeluun lähiopetusjaksojen välillä” (Opetushallitus 2017). Tavoitteena on myös monipuolistaa koulutuksen toteutustapoja, jolloin koulutusmoduulien sisällä tai välillä voi olla muuta toimintaa, kuten työssäoppimista, työharjoittelua,

tutustumisjaksoja ja kokeiluja. Koulutuksen sisältöihin halutaan lisätä erityisesti ammatillisesti suuntautunutta sisältöä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Opetushallitus 2017).

Työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen opiskelijat on aiemmin jaettu peruspolun, hitaasti etenevän polun ja nopeasti etenevän polun opiskelijoihin (Opetushallitus 2012, 14). Niin voidaan tehdä edelleenkin moduulien sisällä, mutta kotoutumiskoulutuksen toteutuksen varioiminen sisällöltään erilaisiin vaihtoehtoihin asettaa kuitenkin haasteen kaikille kotoutumiskoulutusta toteuttaville tahoille. Koulutuksen eri osapuolilta tarvitaan aiempaa suurempaa panostusta opiskelijan ohjaukseen sopivan koulutuspolun valinnassa, koulutuksen aikana sekä jatko-opintoihin ohjaamisessa, jotta koulutuspolut saadaan räätälöityä kunkin yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi. (Opetushallitus 2017.) OAJ (2020) on ehdottanut kotoutumiskoulutuksen kehittämistä jopa siten, että sille tehtäisiin laatuksiteerit ja kaikki kotoutumiskoulutus siirrettäisiin opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen.

Maahanmuuton lisääntyessä kotoutumiskoulutuksen haasteena voi olla myös volyymin riittävyys yhä suuremmalle koulutettavien määrälle. Niinpä koulutuspalvelujen tuottajien tulisi miettiä, miten he voisivat tehdä yhteistyötä ja tarjota tehokkaasti koulutusta eri kohderyhmille niille sopivaan aikaan siten, että koulutuspalvelujen tuottajien resurssit olisivat tehokkaassa käytössä. (Opetushallitus 2017). Porvoossa on kuitenkin hieman päinvastainen tilanne, sillä lähivuosina on odotettavissa kotoutumiskoulutuksessa olevien opiskelijoiden määrän lasku, ellei Suomeen ole tulossa uutta vuoden 2015 kaltaista pakolaisaaltoa (Soinio 2019c).

Suomen tai ruotsin kielitaidon puute ja kielten kurssien vähäinen tarjonta ovat olleet merkittäviä koulutuspolulla ja työelämään etenemisen esteitä (OECD 2018; Nieminen, Sutela & Hanula 2015, 193). Kieliopintoja on järjestetty aiemmin pääasiassa valmentavissa opinnoissa ja mahdollisuudet kielitaidon täydentämiseen opintojen aikana ovat vaihdelleet oppilaitoksittain. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 27.) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaiseman raportin (2016, 28) mukaan kotoutumiskoulutuksen päättävistä vain noin neljännes saavutti B1.1.-kielitaitotason. Niinpä kotoutumiskoulutuksen uusissa toteutusmalleissa on huomioitu myös kielenopetuksen ja työpaikalla tapahtuvan oppimisen yhdistäminen. (Opetushallitus 2017; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 51.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön sektorilla on tehty viime vuosina muitakin merkittäviä toimia maahanmuuttajien koulutusjärjestelmän uudistamiseksi. Näitä ovat muun muassa aikuisten perusopetuksen uudistaminen, uudet joustavat luku- ja kirjoitustaidon sekä suomen kielen koulutukset vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Myös ammatillisten koulutusten kielitaitovaatimuksista on joustettu, mutta samalla on vahvistettu opintojen aikaista suomen tai ruotsin kielen opetusta ja ohjauksellista tukea. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 51.) Nämä uudistukset tulivat voimaan vuonna 2018, joten ne ovat niin tuoreita, että niiden vaikuttavuutta ei ole pystytty vielä arvioimaan. Maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttamisen ja

tukemisen ja suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisen edistämiseen on myönnetty myös hankerahoitusta: vuonna 2017 yhteensä noin 7 miljoonaa euroa ja vuonna 2018 yhteensä 8,2 miljoonaa euroa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 12-13, 20.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019, 20-23) on esittänyt lisää uusia toimenpiteitä maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkujen sujuvoittamiseksi ja nopeuttamiseksi. Tällaisia ovat muun muassa äitien kielikoulutuksiin osallistumisen edistäminen järjestämällä lapsille varhaiskasvatusta kielikoulutuksen ajaksi sekä sellaisten toimintamallien tukeminen, joissa yhdistetään koulutuksen, työllistymisen ja kuntoutuksen palveluja aikuisille maahanmuuttajille. Myös maahanmuuttajien ohjausta ja koulutuksista tiedottamista tulisi kehittää sekä laajentaa Koulutusportti-järjestelmää. Koulutusportti on tietojärjestelmä, jonka avulla maahanmuuttajat voidaan ohjata osaamisen kartoituksiin ja kotoutumista edistävään koulutukseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 22).

6 Aikuisten maahanmuuttajien koulutus Porvoossa

Tilastokeskuksen (2020) mukaan vuonna 2018 Porvoossa asui 2414 ulkomaan kansalaista, mikä on noin 4,8 % Porvoon 50 262 asukkaasta. Lisäksi Porvoossa asuu noin tuhat Suomen kansalaisuuden saanutta maahanmuuttajataustaista henkilöä. Suurin osa maahanmuuttajista on tullut Porvooseen perhesiteen tai työn myötä. Maahanmuuttajia on lähes sadasta eri maasta. Suurimmat kansallisuusryhmät ovat Venäjän ja entisen Neuvostoliiton sekä Viron kansalaiset, mukaan lukien inkerinsuomalaiset paluumuuttajat. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 5.)

Porvoo on vastaanottanut pakolaisia vuodesta 1988 lähtien Uudenmaan ELY-keskuksen kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti noin 25-30 pakolaista vuosittain, mutta vuonna 2016 kuntapaikkojen määrää nostettiin valtakunnallisen pakolaistilanteen johdosta 119 paikkaan. Suomeen saapui tuolloin ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, yhteensä noin 32 000 henkilöä. Vuoden 2016 aikana Porvooseen muutti 139 oleskeluluvan saanutta pakolaista mukaan lukien 41 yksin tullutta alaikäistä nuorta. Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimistosta vuonna 2017 saadun tiedon mukaan Porvooseen sijoittuneista pakolaisista suurin osa oli kansalaisuudeltaan syyrialaisia, toiseksi eniten oli irakilaisia ja kolmanneksi afganistanilaisia. Viime vuosina pakolaisten määrä on vakiintunut aikaisempien vuosien lukuihin ja pakolaistaustaisten maahanmuuttajien määrä on tällä hetkellä noin yksi kolmasosa Porvoon maahanmuuttajista. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 5; Pakolaisten kuntapaikat Porvoossa 2017.)

Porvoossa maahanmuuttajien kotouttamisesta vastaa pääosin Uudenmaan Työ- ja elinkeino (TE)-toimisto. Sen tavoitteena on parantaa maahanmuuttajien kotoutumista ja

työllistymismahdollisuuksia eri toimenpiteiden avulla. Tällaisia toimenpiteitä ovat kotoutumiskoulutus, ammatillinen koulutus, työkokeilu sekä palkkatuella työllistäminen ja tarvittaessa kuntouttava työtoiminta. Tällä hetkellä Uudenmaan TE-toimiston Porvoon toimipisteessä on noin 300 kotoutumislain piirissä olevaa asiakasta, joista suurin osa on kotoutumiskoulutuksessa tai työkokeilussa. TE-toimisto hankkii yhdessä ELY-keskuksen kanssa maahanmuuttajien kotoutumista edistävää koulutusta, luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä suomen kielen peruskoulutusta. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 29, 31.)

TE-toimisto päättää opiskelijan valitsemisesta kotoutumiskoulutukseen, joka järjestetään pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena. Opiskelija voi hakeutua myös omaehtoiseen opiskeluun ja hänellä on oikeus kotoutumistukena maksettavaan työmarkkinatukeen sekä kulukorvaukseen, jos opiskelu tukee maahanmuuttajan kotoutumista ja opiskelusta on sovittu TE-toimiston kanssa ennen opintojen aloittamista. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 31: TE-toimisto 2019.)

Maahanmuuttaja voi valita joko suomen- tai ruotsinkielisen kotoutumispolun. Ruotsinkielistä kotoutumiskoulutusta tarjoaa ruotsinkielinen kansalaisopisto Borgå folkakademi (Akan) osana vapaata sivistystyötä. Ruotsinkieliset kotoutumiskurssit alkavat vain kerran vuodessa, elokuussa, mutta tarjolla on kaksi eritasoista kurssia, joiden sisältö vastaan suomenkielistä koulutusta. Aina koulutuksen alussa opiskelijalle tehdään henkilökohtainen opiskelusuunnitelma, jossa otetaan huomioon opiskelijan luku- ja kirjoitustaito, aiempi koulutus, työkokemus, kieli- taito ja yleistiedot. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 31.)

Vaikka sekä työvoimapolitiittisena/työvoimakoulutuksena että omaehtoisena koulutuksena toteutettavat koulutukset ovat molemmat kotoutumislain (1386/2010) mukaisesti kotoutumiskoulutusta eli toisilleen rinnakkaisia, usein kuulee käytettävän kotoutumiskoulutus -nimitystä vain työvoimapolitiittisestä koulutuksesta. Senpä vuoksi puhunkin seuraavassa kappaleessa kotoutumiskoulutuksesta tarkoittaen nimenomaan työvoimakoulutuksena järjestettävää kotoutumiskoulutusta.

6.1 Kotoutumiskoulutus

Kotoutumiskoulutuksen merkittävimpanä järjestäjänä Porvoon alueella on Careerian koulutus-konsernin tytäryhtiö CareeriaPlus Oy. Kotoutumiskoulutuksessa suoritetaan yhdestä viiteen moduulia ja moduulien välissä on aina tasotaitokoe, jonka läpäiseminen on edellytys seuraavalle moduulille pääsemiseksi. (Soinio 2019a.) Kotoutumiskoulutuksen aikana maahanmuuttajat saavat tietoa ammatillisista koulutusvaihtoehdoista ja näyttötutkinto-järjestelmästä. Näin heitä ohjataan kohti ammatillisia opintoja ja työelämää. Opiskelija tekee koulutuksen aikana yhteistyössä kouluttajan kanssa ammatillisen jatkosuunnitelman, joka sisältää sekä lähiajan että pitkän ajan tavoitteen. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 32-33.)

Kotoutumiskoulutusta järjestetään kaksi kertaa vuodessa ja se jaetaan normaalisti etenevään 240 päivää kestäväan ja hitaasti etenevään 270 päivää kestäväan kurssiin. Molemmat kurssit sisältävät kolme moduulia suomen kieltä ja neljäs moduuli on työelämän suomea, joka toteutetaan vähintään kuusi viikkoa kestävässä työharjoittelussa. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019-2021, 31; Kotoutumiskoulutus aikuisille maahanmuuttajille 2020.) Koulutuksen laajuus ja sisältö voivat vaihdella opiskelijan yksilöllisten tarpeiden mukaan ollen laajuudeltaan enintään 60 opintoviikkoa (Opetushallitus 2012, 11).

6.2 Aikuisten perusopetus

Oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajille on järjestetty vuoden 2018 elokuusta alkaen suomenkielistä perusopetusta Linnankosken lukion aikuislinjalla (Soinio 2018). Aikuisten perusopetus jakaantuu alkuvaiheeseen (sisältäen myös lukutaitovaiheen) ja päättövaiheeseen. Opetus painottuu suomen kielen opiskeluun, mutta sen lisäksi opiskellaan myös muita perusopetuksen oppiaineita aikuisten perusopetuksen paikallisen opetussuunnitelman mukaisesti. Koko perusopetuksen suorittamiseen menee neljästä viiteen vuotta. Tavoitteena on, että opiskelija voisi jatkaa peruskoulun jälkeen esimerkiksi ammatilliseen peruskoulutukseen tai sijoittua työelämään. Borgå folkakademi (Akan) tarjoaa mahdollisuuden peruskoulun suorittamiseen ruotsin kielellä. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 34-35.)

Opetussuunnitelmassa on huomioitu paikallisen toimintaympäristön erityispiirteet. Tavoitteena on laaja-alainen osaaminen, jossa korostuu aikuisopiskelijoiden kohdalla työelämätaitojen ja yrittäjyyden merkitys. Näin opiskelijaa ohjataan opiskelujen aikana rakentamaan omaa koulutus- ja työelämäpolkuaan. Oppilaitoksen ulkopuolelle suuntautuva yhteistyö tukee opiskelijoiden integroitumista ja kotoutumista Porvooseen. Aktiivinen yhteistyö työ- ja elinkeinopalveluiden kanssa sekä muiden oppilaitosten ja yritysten kanssa on tärkeää opiskelijoiden koulutus- ja työllistymispolun löytämiseksi. Opiskelijoiden kotoutumista tukee myös yhteistyö kolmannen sektorin toimijoiden, kuten järjestöjen, harrastusseurojen ja seurakuntien kanssa. Opiskelijavalintojen osalta oppilaitos toimii yhteistyössä CareeriaPlus Oy:n, yläkoulujen, Porvoon kansalaisopiston, maahanmuuttajapalveluiden ja TE-toimiston kanssa. (Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelma 2018, 6, 15.)

6.3 Ammatillinen peruskoulutus ja VALMA-koulutus

Porvoossa suomenkielistä ammatillista koulutusta tarjoaa toisen asteen ammattioppilaitos Careeria ja ruotsinkielistä koulutusta Inveon (Östra Nylands yrkesinstitut) sekä Practicum. Ammattioppilaitosten tarjontaan kuuluu yhteensä yli 80 työelämän tutkintoa yli 20 ammattialalta. CareeriaPlus Oy:ssä toteutetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa Maahanmuuttajien osaamisohjelmaan (MAO) kuuluvaa tuettua koulutusta, joka on tarkoitettu sellaisille aikuisille maahanmuuttajille, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa Suomessa.

Koulutuksen tavoitteena on edistää maahanmuuttajien nopeaa työmarkkinoille siirtymistä. Maahanmuuttajille tarjolla olevia koulutuksia ovat muun muassa asiakaspalvelun, myynnin, ravintola- ja siivousalan sekä sosiaali- ja terveystieteiden koulutukset. Ammatillisten opintojen aikana on mahdollista saada suomen kielen tukea suomen kielen (S2) opettajalta sekä ohjausta oppimisvalmentajalta. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 32-33.)

Ammatilliseen peruskoulutukseen suuntaaville maahanmuuttajille järjestetään myös koulutukseen valmentavaa koulutusta (VALMA), joka on tarkoitettu erityistä tukea tarvitseville tai erityisammattioppilaitokseen tähtääville. Koulutus on Careerian toteuttamaa ja sitä annetaan Live-ammattiopistossa. Vuonna 2018 koulutuksessa opiskeli maahanmuuttajien ja suomalaisten sekaryhmissä yhteensä noin 50 opiskelijaa ja vuonna 2019 kaksi 20 opiskelijan ryhmää. Koulutuksen alussa jokaiselle opiskelijalle tehdään kielitaitotesti sekä henkilökohtainen osaamisen kehittämisen suunnitelma eli HOKS, jossa sovitaan, mitä opintoja on tarkoitus suorittaa ja miten. Koulutukseen sisältyy kieliopintoja sekä ammatilliseen koulutukseen ja työelämään tutustumisjaksoja. Koulutuksen aikana voi suorittaa myös hygieniapassin, työturvallisuuskortin tai anniskelupassin. (Soinio 2019a; Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 34.)

CareeriaPlus Oy:ssä järjestetään myös maahanmuuttajan alkuvaiheen kielitason testausta. Kielitestit toteuttaa aikuisten maahanmuuttajien kielitaidon arviointikeskus Testipiste. CareeriaPlus Oy toimii lisäksi yleisten kielitutkintojen järjestämispäikkänä, mikä tarkoittaa sitä, että opiskelija voi suorittaa keskitason suomen tai ruotsin kielen tutkinnon esimerkiksi Suomen kansalaisuushakemusta varten. CareeriaPlus Oy tekee hedelmällistä yhteistyötä maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi alueen työnantajien, muiden oppilaitosten ja maahanmuuttajien kotouttamisesta vastaavien tahojen kanssa. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019-2021, 33-34.)

CareeriaPlus Oy:ssä on mahdollista opiskella myös englanninkielinen liiketoiminnan perustutkinto, Vocational Qualification in Business Management (QBM). Se on suosittu myös maahanmuuttajien keskuudessa, mutta sopii vain sellaisille maahanmuuttajille, joilla on hyvä englanninkielen taito (tasoa B1.2) ja jokin jo olemassa oleva toisen alan tutkinto sekä riittävä suomen kielen taito (tasoa A2.1). Tutkinnolla on todettu olevan hyvä työllistävä vaikutus. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019-2021, 34.)

6.4 Vapaan sivistystyön ja kolmannen sektorin maahanmuuttajakoulutus

Porvoon kansalaisopisto eli KoMbi järjestää maahanmuuttajille päiväsaikaan ilmaisia, eri tasoisia ja kaikille maahanmuuttajille avoimia suomen kielen kursseja. Toimintaa kutsutaan nimellä Meeting Point. Suomen ja ruotsin kielen opetusta järjestetään myös maksullisina ilta-kursseina, joihin on mahdollista hakea Opetushallituksen myöntämää opintoseteliavustusta.

Maahanmuuttajien osallistuminen myös muille kansalaisopiston kursseille ja kanssakäyminen suomalaisten kanssa edesauttaa kotoutumista. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 29.)

Porvoon kansalaisopisto järjestää vuosittain kahdesta kolmeen luku- ja kirjoitustaidon kurssia. Tavoitteena on luku- ja kirjoitustaito, joka mahdollistaa siirtymisen joko aikuisten perusopetukseen tai CareeriaPlus Oy:n suomen kielen kursseille. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 28.) Vuoden 2018 kevätlukukaudella kansalaisopistossa oli noin 50 maahanmuuttajaopiskelijaa (Soinio 2019a.) Ruotsinkielisessä kansalaisopistossa eli Borgå folkakademissa (Akan) järjestetään vapaan sivistystyön koulutuksena maahanmuuttajille ruotsin kielen kursseja (Borgå folkakademi 2020).

Porvoon kansalaisopisto on saanut opetus- ja kulttuuriministeriöltä 40 000 euroa niin sanottuun Kamoon-hankkeeseen, jonka tavoitteena on ollut maahanmuuttajien parempi integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Määrärahaalla on järjestetty ilmaisia taito- ja taideaineiden kursseja yhteisesti sekä maahanmuuttajille että kantasuomalaisille. Hanke päättyi vuoden 2019 lopussa. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 28.)

Luckan Integration on maahanmuuttajataustaisille tarkoitettu matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalvelu, joka toimii Kulttuuritalo Grandin tiloissa. Palvelun järjestäjänä on suomenruotsalaisen kulttuuri- ja neuvontapalveluiden organisaatio Föreningen Luckan rf. Ohjaus- ja neuvontapalveluiden lisäksi Luckan on järjestänyt Porvoossa myös erilaisia työllistymistä tukevia englanninkielisiä koulutuksia sekä kerran viikossa pidettävää ruotsin kielen Öva svenska! -kielikurssia. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 37.)

6.5 Kotoutumista edistäviä hankkeita

Porvoossa on toteutettu myös erilaisia hankkeita maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi. Yksi tällaisista hankkeista on Paras alku Porvoossa, joka toteutettiin vuosina 2015–2018 yhteistyössä Porvoon kansalaisopiston, Borgå folkakademin, Föreningen Luckan rf:n ja kaupungin maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Hankkeen aikana toteutettiin kuukauden mittainen orientaatiokurssi juuri Porvooseen tulleille maahanmuuttajille. Kurssi sisälsi perehdytyksen suomen ja ruotsin kieleen sekä tutustumisen suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen tärkeimpiin palveluihin. Hankkeen tuloksena esitettiin maahanmuuttajien neuvontapisteiden perustamista. Tavoitteena oli koota eri toimipisteissä tapahtuva neuvonta yhteen paikkaan, laajentaa omankielisen neuvonnan tarjontaa ja järjestää erilaisia kotoutumista tukevia infotilaisuuksia. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 12.)

Porvoo on ollut mukana myös syksyllä 2016 alkaneessa Työ- ja elinkeinoministeriön tilaamassa valtakunnallisessa Koto-SIB-kokeilussa, jonka tavoitteena on 2500 maahanmuuttajan koulutus ja työllistyminen kokeilun voimassaoloaikana. Tarkoituksena on, että asiakas saisi töitä 3–6 kuukauden suomen kielen opintojen jälkeen. Kokeilun onnistumista arvioidaan vuonna 2020, ja jos kokeiluun osallistuneiden työllistyminen on parantunut kontrolliryhmää paremmin, malliin sijoittaneille maksetaan tuottoa valtiolle nopeamman työllistymisen johdosta kertyneestä säästöstä. Ohjelma tarjoaa vaihtoehtoisen polun nopeaan suomen kielen oppimiseen ja työllistymiseen. Ohjelmaan on mahdollista ohjata TE-toimistossa työttömänä työnhakijana olevia maahanmuuttajia. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 32; Koto-SIB 2019.)

Muita Porvoossa toteutettuja hankkeita ovat esimerkiksi ELY-keskuksen hallinnoima Töihin Suomeen -hanke, joka toteutettiin vuosina 2016–2018. Hankkeessa pilotoitiin tiivis yhteiskunta- ja työelämätietoutta sisältävä ja omatoimiseen kotoutumiseen aktivoiva orientaatiojakso osaksi TE-toimiston kotoutumiskoulutuksen alkuvaihetta. Myös Samaria-yhdistyksellä on ollut maahanmuuttajien kotoutumista edistävä hanke, nimeltään Kielimuurin murtaajat, joka on ollut yhteisöllistä kielikylpytoimintaa. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019–2021, 32, 39.)

7 Aiempia tutkimuksia liittyen aikuisten maahanmuuttajien koulutukseen

Kotoutumista ja kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä on selvitetty useiden eri tutkimusten avulla ja aiheesta on tehty jonkin verran myös opinnäytetöitä. Erityisesti on tutkittu kotoutumiskoulutuksen merkitystä kotoutumisessa, mutta suoranaisesti maahanmuuttajien koulutuspolkuja käsitteleviä tutkimuksia löytyy vähemmän. Huomioin tässä opinnäytetyössäni pääasiassa sellaisia tutkimuksia, selvityksiä ja hankkeita, jotka on tehty vuoden 2015 jälkeen, jolloin maahamme tuli ennätysmäärä turvapaikanhakijoita.

OECD julkaisi 5.9.2018 Suomen kotouttamispolitiikan onnistumista koskevan selvityksen, jossa arvioidaan Suomessa olevan hyvät edellytykset kotoutumisen onnistumiselle, mutta nostetaan esiin myös joitain ongelmia ja kehittämistarpeita. Koulutukseen ja koulutuspolkuihin liittyen ongelmiksi mainitaan muun muassa maahanmuuttajien heikko kielitaito sekä työllisyysaste. Ero kantaväestön työllisyysasteeseen on iso myös kansainvälisessä vertailussa. OECD mainitsee erityisesti kansainvälisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneiden naisten alhaisen työllisyysasteen. Tulee ottaa huomioon, että raportissa ei kuitenkaan näy opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla jo tehdyt rakenteelliset ja lainsäädännön uudistukset. (OECD 2018, 14; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 16.)

Ulkomaista syntyperää olevien henkilöiden työ ja hyvinvointi Suomessa 2014 -tutkimuksen mukaan kielitaidolla on oleellinen merkitys kotoutumisen onnistumisessa. Keskeisimpänä työllistymisen esteenä maahanmuuttajat mainitsivatkin kielitaidossa olevat puutteet. Tutkimuksesta ilmeni myös, että ulkomaalaistaustaiset korkeakoulututkinnon suorittaneet toimivat suomalaistaustaisia useammin työntekijäammateissa. Syynä tähän arveltiin olevan se, että ulkomailla suoritettua korkea-asteen tutkintoa ei ole Suomessa tunnustettu. Moni maahanmuuttaja onkin opiskellut Suomessa toisen asteen ammatillisen tutkinnon työllistyäkseen. (Niemi-nen, Sutela & Hannula 2015, 89, 193.)

Vuonna 2015 Kansallinen koulutuksen arviointikeskus teki laajan arvioinnin maahanmuuttajalasten ja -nuorten koulutuspalvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta sekä opiskelun aikaisesta tuesta. Maahanmuuttajien koulutuspalveluita ei ole Suomessa aiemmin arvioitu yhtä laajasti. Arviointi perustui opetuksen ja koulutuksen järjestäjien itsearviointeihin. Järjestävät arvioivat maahanmuuttajataustaisten oppijoiden koulutuksen saavutettavuuden olevan varsin hyvä, mutta poikkeuksen arvioinnin kohderyhmässä muodostavat ne opetuksen ja koulutuksen järjestäjät, joilla on 50–100 maahanmuuttajataustaista oppijaa. Näiden järjestäjien on selvästi muita vaikeampaa vastata oppijoiden tarpeisiin. Arvioinnin mukaan ammatillinen peruskoulutus ja siihen valmistava koulutus vastaavat hyvin nuorten tarpeisiin, mutta tiedonsiirto-käytännöt perusopetuksen ja toisen asteen koulutusten välillä nähtiin monin paikoin vielä vaikiintumattomina ja vaihtelevina. (Pirinen 2015, 1, 3-4.)

Kotoutumiskoulutuksen merkitystä osana kotoutumisen edistämistä ovat tutkineet Jyväskylän yliopistossa pro gradu -työnään muun muassa Sidoroff (2018), Häkkinen (2016) ja Pohjola (2016). Tutkimuksissa selvitettiin sekä asiantuntijoiden että kotoutujien näkemyksiä siitä, mitkä tekijät vaikuttavat kotoutumiskoulutuksen onnistumiseen ja mitä haasteita siinä voi olla. Tutkimuksista käy ilmi, että onnistunut kotoutumiskoulutus, kuten kielitaidon saavuttaminen ja koulutuspolulla eteneminen, vaikuttavat myönteisesti myös kotoutumiseen. Samalla todettiin kuitenkin, että kotoutumisajan puitteissa on haastavaa rakentaa riittävä suomen kielen taito jatko-opintoja, työllistymistä ja yhteiskunnallista osallisuutta varten. Tutkimusten mukaan jatkossa tulisikin kiinnittää enemmän huomiota laadukkaaseen kielen opetukseen sekä maahanmuuttajien ja kantaväestön luontevan kanssakäymisen edistämiseen.

Sidoroffin tutkimuksen (2018, 2) mukaan koulutuksen haasteiksi koettiin ”opiskeluun ja oppimiseen vaikuttavat kulttuuriset ja uskonnolliset rajoitteet, kotoutujien heikko koulutustausta, jatko-opintojen korkeat kielitaitovaatimukset, ajoituksen epäonnistuminen palvelujen tarjoamisessa sekä kotoutumisajan pitkittymisen aiheuttamat ongelmat”.

Heikkilä (2018) on puolestaan tutkinut omassa pro gradu -työssään ammattikorkeakouluun valmentavan koulutuksen opiskelijoiden urapolkuihin vaikuttavia tekijöitä. Hän on jaotellut urapolkua edistävät ja rajoittavat tekijät kolmelle eri tasolle, jotka ovat yksilön, yhteisön ja

yhteiskunnan taso. Heikkilä on hyödyntänyt tutkimuksessaan muun muassa Kouvon ym. (2011, 78) luomaa mallia opintouran rakentumisesta. Vaikka Kouvo ym. (2011) ovat tarkastelleet opintouria erittäin laajasti eri koulutusten suhteen, he eivät ole rajanneet tarkasteluaan tiettyjen alojen opiskelijoihin, vaan kuvaavat urapolkuun vaikuttavia tekijöitä varsin yleisellä tasolla (Heikkilä 2018, 22).

Heikkilän tutkimuksen tuloksista ilmenee, että tärkeimpiä urapolkua edistäviä tekijöitä olivat yksilön motivaatio, suomen kielen taito, valmentava koulutus, olemassa olevat resurssit, kuten kieli- ja opiskelutaidot, toimivat verkostot sekä hyvät koulutusmahdollisuudet. Rajoittavia tekijöitä olivat puolestaan haastava elämäntilanne, kuten taloudelliset haasteet, korkean tason suomen kielen koulutuksen puute ja byrokraattiset esteet koulutusjärjestelmässä. Kielitaito näyttäytyi yhtenä keskeisimmistä resursseista, ja sen puute puolestaan yhtenä merkittävimmistä haasteista (Heikkilä 2018, 51-52, 76-77.)

Myös erilaisista maahanmuuttajien koulutuksiin liittyvistä hankkeista on tehty paljon tutkimusjulkaisuja. Tällaisia hankkeita ovat muun muassa Opin portailla -hankeperheeseen kuuluvat Opin portailla Satakunnassa-, Opin portailla työelämään- ja Opin portailla Pohjois-Pohjanmaalla -hankkeet. Hankkeiden avulla on luotu monipuolista tukea maahanmuuttajien koulutuspolkujen sujuvoittamiseksi ja työelämään siirtymiseksi. Esimerkiksi hanketyöntekijöiden yhteistyönä tuotettu Matkalla ammattiin -sivusto sisältää urapolkuaan miettiville maahanmuuttajille hyödyllistä tietoa ja vinkkejä koulutuspolkujen ja työllistymisen tueksi. Sivustolla on muun muassa Valitse oma polkusi -esitys, jonka avulla voi tutustua yleisimpiin ammatteihin ja opiskelumahdollisuuksiin seitsemällä eri kielellä. (Opin portailla 2020; Matkalla ammattiin 2020.)

Opin portailla -hankkeen loppuraportissa Jonna Tolonen (2018, 22) pohtii artikkelissaan maahanmuuttajien koulutuspolkujen esteitä ja haasteita. Hän näkee ongelmallisena sen, että kielitaitovaatimuksista on joustettu ammatillisissa koulutuksissa. Jotta se ei johtaisi koulutusten keskeyttämiseen riittämättömän kielitaidon vuoksi, tulisi ammatillisessa koulutuksessa panostaa enemmän kuin ennen opiskelijoiden suomen kielen opiskelemisen tukemiseen ja opetukseen. Toisena ongelmana Tolonen mainitsee maahanmuuttajien ohjautumisen kotoutuskoulutuksen jälkeisiin koulutuksiin sen perusteella, mitä koulutusta on tarjolla, eikä omien toiveiden ja tarpeiden mukaan.

8 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyöni tilaajana oli siis Porvoon kaupungin koulutuspalvelut ja haastattelin opinnäytetyötä varten Linnankosken lukion aikuislinjan maahanmuuttajien perusopetuksen toisen vuoden opiskelijoita. Opiskelijoita on kahdessa eri ryhmässä, aloittavassa ja jatkavassa,

molemmissa noin 15 opiskelijaa. Tehtyäni tutkimussuunnitelman ja saatuani tutkimusluvan Porvoon kaupungin vs. koulutusjohtajalta ryhdyin toteuttamaan opinnäytetyötäni.

8.1 Tutkimusmenetelmä ja aineiston kerääminen

Opinnäytetyöni tutkimusotteeksi valitsin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen, jonka tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua. Koska laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, koin sen soveltuvan hyvin opinnäytetyöni menetelmäksi. Siinä kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ymmärtäen kuitenkin, että tapahtumat muovaavat aina samanaikaisesti toinen toisiaan. Myös tutkijan arvolähtökohdat vaikuttavat tutkittavaan, eikä näin ollen täydellistä objektiivisuutta ole mahdollista löytää. Pyrkimyksenä on kuitenkin pikemminkin löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todeta jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Hirsjärvi ym. (2009, 164) ovat koonneet tutkimuskirjallisuudesta tyypillisiä laadullisen tutkimuksen piirteitä. Niiden mukaan laadullinen tutkimus on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, ja aineisto kootaan todellisissa tilanteissa. Tutkimuksessa käytetään ihmistä ensisijaisena tiedon keruun välineenä. Tällöin tutkija luottaa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa. Pyrkimyksenä on paljastaa odottamattomia seikkoja, jolloin lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Aineiston hankinnassa suositaan laadullisia metodeja, kuten teemahaastattelua. Tutkimuskohteet valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotannalla. Tutkimus toteutetaan joustavasti, ja tapauksia käsitellään ainutlaatuisina.

Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä. Se on hyvin joustava menetelmä erityisesti mielipiteiden, ilmiöiden ja käyttäytymisten tutkimiseen. Haastattelun muodot voivat vaihdella vapaasta strukturoimattomasta haastattelusta tiukasti strukturoituihin kyselyihin. (Kananen 2015, 143-144.) Tässä opinnäytetyössäni käyttämäni teemahaastattelu lukeutuu puolistrukturoituun haastatteluun. Tarkoituksena on keskustelemalla saada tutkittavana olevasta aiheesta teemojen avulla syvällistä tietoa. Keskustelun kulku on teemahaastattelussa vapaa, mutta aihekokonaisuudet tulee varmistaa ennakkoon jakamalla ne teemoihin. (Kananen 2015, 144-145.) Tämän tutkielman keskeisiksi haastatteluteemoiksi muodostuivat koulutukseen hakeutuminen ja pääseminen, koulutuksissa opiskelu ja erikseen aikuisten perusopetuksessa opiskelu, tulevaisuuden tavoitteet sekä mahdolliset maahanmuuttajien koulutukseen liittyvät kehittämissuhteet.

Päätin valita haastateltavat henkilöt aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksessa opiskelevista opiskelijoista, koska he ovat melko heterogeeninen ryhmä, joka koostuu eri perusteella maahan tulleista sekä eri kieli- ja koulutustaustan omaavista ihmisistä. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että henkilöillä, joita haastatellaan, on mahdollisimman paljon kokemusta tutkittavasta ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Muita vaihtoehtoisia haastateltavia

olisi ollut esimerkiksi Borgå folkakademin, kansalaisopiston tai CareeriaPlus Oy:n opiskelijat. Perusopetuksen opiskelijoiden valitseminen haastateltaviksi tuntui luontevimmalta myös sen takia, että opinnäytetyöni yhteistyökumppani on heidän opettajansa, joka on myös maahanmuuttajaopetuksen koordinaattori. Lisäksi olin ollut toteuttamassa yhdessä toisen opiskelijan kanssa vuoden 2019 loka-marraskuussa aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen toisen vuoden opiskelijoiden parissa toiminnallisen LbD (Lerning by Developing) -projektin. Se oli osa sosionomikoulutukseeni kuuluvaa vapaavalintaista Kulttuuriset kohtaamiset ja kotoutumisen tukemisen -opintojaksoa. Projekti linkittyi aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden opinto-ohjaus ja työelämätaidot -nimiseen oppiaineeseen. Projektin aikana kartoitettiin opiskelijoiden opiskelu- ja työelämävalmiuksia. Projekti oli hyvä mahdollisuus tutustua opiskelijoihin jo ennen opinnäytetyöni haastatteluja ja luoda heihin luottamuksellinen suhde, mikä onkin keskeistä haastattelun onnistumisessa (Puumala & Kynsilehto 2017, 366).

Olin ajatellut, että haastattelin korkeintaan kymmentä opiskelijaa, jotta tutkimusaineisto pysyisi kohtuullisena. Päätimme yhdessä yhteistyökumppanini ja opinnäytetyön ohjaavan opettajani kanssa, että annamme kuitenkin jokaiselle halukkaalle toisen vuoden opiskelijalle mahdollisuuden osallistua haastatteluun. LbD-projektin viimeisen tapaamiskerran yhteydessä kerroin opiskelijoille, mistä opinnäytetyössäni on kyse ja jaoin heille siitä erillisen tiedotteen, jonka olin käännettänyt myös kahdelle opiskelijoiden ymmärtämälle kielelle. Tiedotteen lisäksi jaoin heille myös suostumuslomakkeen, jotka molemmat ovat tämän opinnäytetyöni liitteinä (liite 3 ja liite 4). Pyysin kaikkia haastatteluun suostuvia allekirjoittamaan suostumuslomakkeen ja palauttamaan sen minulle oppitunnin päätteeksi. Sain lomakkeen takaisin allekirjoitettuna yhteensä yhdeksältä opiskelijalta, viideltä naiselta ja neljältä mieheltä.

Laadullisessa tutkimuksessa kerättävän aineiston määrä ratkaistaan yleensä kylläntymisen eli saturaation kautta. Jos tutkija käyttää esimerkiksi teemahaastattelua, hän voi haastatella niin montaa henkilöä, että aineisto alkaa toistamaan itseään eli ei tuota enää uutta ymmärrystä. Ongelmaksi voi muodostua liian laaja aineisto, jota on vaikea jatkokäsitellä. (Kananen 2015, 128-129.) Huomasin jo aineistoa kerätessäni, että jotkut haastatteluissa esiin tulleet asiat ja teemat toistuivat useissa haastatteluissa, minkä voi tulkita kylläntymisen merkiksi. En kuitenkaan ollut hakemassa aineistosta varsinaisesti samuutta ja yhdenmukaisuutta, vaan tarkoitukseni oli saada kuvaus yksittäisten ihmisten koulutuspoluista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Siksi en halunnut valita haastateltavien määrää saturaation perusteella.

Toteutin haastattelut kolmen päivän aikana vuoden 2019 joulukuussa. Tein jokaisena päivänä kolme yksilöhaastattelua, joista kukin kesti puolesta tunnista tuntiin. Haastattelujen pohjana käytin eri teemakokonaisuuksista koostuvaa haastattelurunkoa, joka löytyy tämän opinnäytetyön liitteistä (liite 5). Haastattelut oli tarkoitus pitää alun perin suomen kielellä, mutta koska kaikilla haastateltavilla ei ollut vielä riittävän hyvä suomen kielen taito, päätin pitää

haastattelut tulkin välityksellä. Tarvitsin tulkit kolmelle eri kielelle. Tulkit järjestyivät Porvoon maahanmuuttajapalveluiden avustuksella eräästä tulkkeja välittävästä yrityksestä.

Haastattelut toteutettiin Linnankosken lukion kellarikerroksessa sijaitsevassa luokkahuoneessa, jossa oli aiemmin järjestetty aikuisten perusopetusta, mutta joka oli nyt tyhjillään. Olin sopinut etukäteen aikuisten perusopetuksen opettajan kanssa sopivat haastattelupäivät ja varannut tulkin kyseisille päiville. Kaikki haastateltavat ja myös tulkit saapuivat aina paikalle sovittuna aikana. Haastattelujen aluksi kertosin vielä haastattelun ja opinnäytetyöni tarkoituksen ja varmistin, että haastateltavat olivat ymmärtäneet sen. Kaikki haastateltavat olivat allekirjoittaneet jo aiemmin suostumuslomakkeen, jossa he olivat antaneet luvan myös haastattelujen nauhoittamiseen. Käytin nauhoittamiseen sekä puhelintani että sanelulaitetta varmistaakseni nauhoituksen tallentamisen ja laadun. Haastattelut noudattivat etukäteen sovittuja teemoja, mutta teemojen järjestys saattoi haastattelujen aikana hieman vaihdella. Tallensin haastattelut koodilla H1-H9 niin, että ensimmäinen haastattelu sai koodin H1 ja viimeinen koodin H9.

Haastattelujen jälkeen oli vuorossa aineiston litterointi. Se tarkoittaa erilaisten tallenteiden muuttamista tekstimuotoon. Yleensä teemahaastatteluaineisto kirjoitetaan tekstimuotoon mahdollisimman sanatarkasti. (Kananen 2015, 160.) Tässä tutkielmassani sanatarkka litterointi ei ollut kuitenkaan tarpeellista eikä oikein mahdollistakaan, koska haastatteluaineisto syntyi pääosin tulkin kääntämän puheen perusteella. Välillä tulkki tiivistä haastateltavan pitkänkin puheen vain muutamaan sanaan ja haastateltavan kertoessa itsestään tulkki käänsi puheessa esiintyvät minä-muodot hän-muotoon. Tekstin sanamuodoilla ei kuitenkaan ollut tässä tapauksessa kovin suurta merkitystä, koska en tutkinut kieltä tai puhetapaa, vaan asioiden sisältöjä. Purin litteroinnissa siis vain puheiden pääsisällöt, mutta jätin ne suurimmaksi osaksi sellaiselle puhekielelle kuin tulkit ne käänsivät. Parilla haastateltavalla oli kuitenkin niin hyvä suomen kielen taito, että pystyimme käymään haastattelut osittain myös suomeksi. Yhden haastateltavan kanssa käytimme myös englannin kieltä.

8.2 Aineiston analysointi

Aloitin litteroidun haastatteluaineiston analysoimisen eli sen selvittämisen, mitä tutkittavaan ilmiöön liittyvää aineistosta nousee esille. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan menetelmää, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Tällä menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Tarkoituksena on saada kerätty aineisto järjestettyä johtopäätösten tekoa varten. Pelkkä aineiston luokittelu ja ylipäätään pelkkä vastausten järjestäminen tai sen toteaminen, että näin vastattiin, ei ole vielä sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 145-146.)

Löytääkseni haastatteluista vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni eli siihen, minkälaisia koulutuspolkuja haastateltavilla oli ollut, jouduin kuitenkin tekemään aluksi pelkkää

aineiston luokittelua. Keräsin jokaisen haastateltavan taustatiedoista tiedot heidän käymistään koulutuksista sekä koulutusten välissä olleista siirtymävaiheista. Sen jälkeen kokosin tiedot taulukoksi, josta pystyin helposti näkemään, millainen koulutuspolku itse kullakin oli tähän asti ollut. Taulukon avulla pystyin katsomaan esimerkiksi sitä, kuinka moni on käynyt koutumiskoulutuksen tai laskemaan, kuinka monta eri koulutusta henkilöt ovat käyneet ennen aikuisten perusopetukseen päätymistään. Esittelen taulukon perusteella tekemäni tärkeimmät huomiot haastateltavien koulutuspoluista tulokset -osiossa ja pohdin niitä johtopäätöksissä. Haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi en voi julkaista tekemääni taulukkoa sellaisenaan.

Toisen tutkimuskysymyksen kohdalla ei riittänyt kuitenkaan pelkkä luokittelu, vaan tarvittiin tarkempaa analyysiä. Olin alun perin ajatellut toteuttaa aineiston analyysini teoriaohjaavana sisällönanalyysinä, mutta nyt jouduinkin puntaroimaan sen suhteen, onko analyysini teoriaohjaavaa vai teorialähtöistä. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria voi toimia apuna ohjaten analyysiä, mutta analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan. Analyysistä on siis tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta sen merkitys on olla lähinnä uusia ajatusuria aukova. Teorialähtöinen analyysi puolestaan nojaa selvästi johonkin tiettyyn teoriaan, malliin tai auktoriteetin esittämään ajatteluun. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109-110.)

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan usein sisällönanalyysin jaottelusta joko induktiiviseen (yksittäisestä yleiseen) tai deduktiiviseen (yleisestä yksittäiseen) analyysiin. Tuomin ja Sarajärven (2018, 107) mukaan tämä kahtiajako perustuu tulkintaan tutkimuksessa käytetystä päättelyn logiikasta. Teorialähtöisessä analyysissä päättelyn logiikka yhdistetään usein deduktiiviseen päättelyyn. Tutkimuksen teoreettisessa osassa on tällöin hahmoteltu esimerkiksi kategoriat, joihin aineisto suhteutetaan. Ilmiöstä aiemmin tiedetty sanelee, miten tutkittava ilmiö käsitteenä määritellään ja tutkimustulos joko uudistaa tai vahvistaa jo tiedettyjä asioita tai ilmiöitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110-111.)

Aloinkin tarkastella aiempia vastaavia tutkimuksia selvittääkseni, kuinka muut tutkijat ovat analysoineet vastaavanlaista aineistoa. Tutkimuksia aikuisten maahanmuuttajien koulutuspoluista ei ole juurikaan tehty tutkielmani näkökulmasta, mutta joitain vastaavuuksia kuitenkin löytyy. Esimerkiksi Heikkilä (2018, 52) on jaotellut aikuisten maahanmuuttajien urapolkuihin vaikuttavat tekijät edistäviin ja rajoittaviin tekijöihin sekä tarkastellut niitä kolmella eri tasolla; yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolla. Huomasin, että Heikkilän jaottelutapa sopisi myös oman haastatteluaineistoni luokittelemiseen. Niinpä päädyin käyttämään Heikkilän jaottelua analyttisenä välineenä aineistoni tarkastelemisessa. Tutkimusmetodina toimii siis deduktiivinen sisällönanalyysi.

Tiivistin siis aineiston asiasisällöiksi kategorisoinnin avulla. Kategorisointi tarkoittaa sitä, että tekstiosiot voidaan pilkkoa eli segmentoida alatasoihin ja ylätasoihin asiasisältöjen ja -

kokonaisuuksien mukaan (Kananen 2015, 161-163, 166). Ensimmäiseksi nimesin haastatteluissa esiintyneitä koulutuspolkuihin vaikuttavia tekijöitä alatasoihin eli yksittäisiksi tekijöiksi, kuten motivaatio, opiskelunvalmiudet, kielikoulutuksen laatu ja koulutuksiin hakeutuminen. Keräsin jokaisesta haastattelusta alatasoihin liittyviä alkuperäisilmaisuja ja laitoin samantyyppiset vastaukset saman otsikon alle. Sen jälkeen jaottelin tekijät toisen tutkimuskysymyksen avulla Heikkilän (2018, 52) mallin mukaan yläotsikkotasoihin eli koulutuspolkuja edistäviin ja rajoittaviin tekijöihin, kuten resurssit, verkostot ja kouluttautumismahdollisuudet. Useat tekijät olivat temaattisesti samansisältöisiä, mutta toisilleen vastakkaisia. Joukossa oli joitain myös sisällöllisesti erilaisia tekijöitä, joille ei löytynyt aineistosta vastinpareja. Lopuksi jaottelin edistävät ja rajoittavat tekijät yksilöstä, yhteisöstä tai yhteiskunnasta johtuviksi. Oma jaotteluni ei noudattanut aivan sanatarkasti Heikkilän mallin mukaista jakoa yläotsikkotasoihin, mutta asiasisällöt pysyivät kutakuinkin samoina.

Kolmanteen eli viimeiseen tutkimuskysymykseen vastausten löytyminen aineistosta ja niiden analysoiminen oli helpompaa, koska olin kysynyt asiaa melko suoraan: Olisiko jotain mitä voisi/pitäisi mielestäsi muuttaa aikuisten maahanmuuttajien koulutuksissa tai koulutuksiin hakeutumisessa? Haastateltavat sanoivat mahdollisia kehittämissuhteita koulutusten suhteen joko itse suoraan tai ne oli helppo tulkita vastausten perusteella. Jotkut olivat maininneet kehittämissuhteita ja toiveita myös haastattelun muissa vaiheissa, joten tehtäväni oli poimia ne sieltä. Lopuksi pilkoin ja tiivistin vastaukset selkeiksi kehittämissuhteiksi, jotka esitän tutkimustulosten yhteydessä.

9 Tulokset

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön tulokset eli vastaukset tutkimuskysymyksiini. Aluksi vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, millaisia koulutuspolkuja aikuisten perusopetuksen opiskelijoilla on ollut. Sen jälkeen vastataan toiseen tutkimuskysymykseen kertomalla, millaisia koulutuspolkuja edistäviä ja rajoittavia tekijöitä haastatteluista tuli ilmi. Viimeisenä vastataan kolmanteen tutkimuskysymykseen eli esitellään, millaisia kehittämissuhteita haastateltavilla oli koulutusten suhteen.

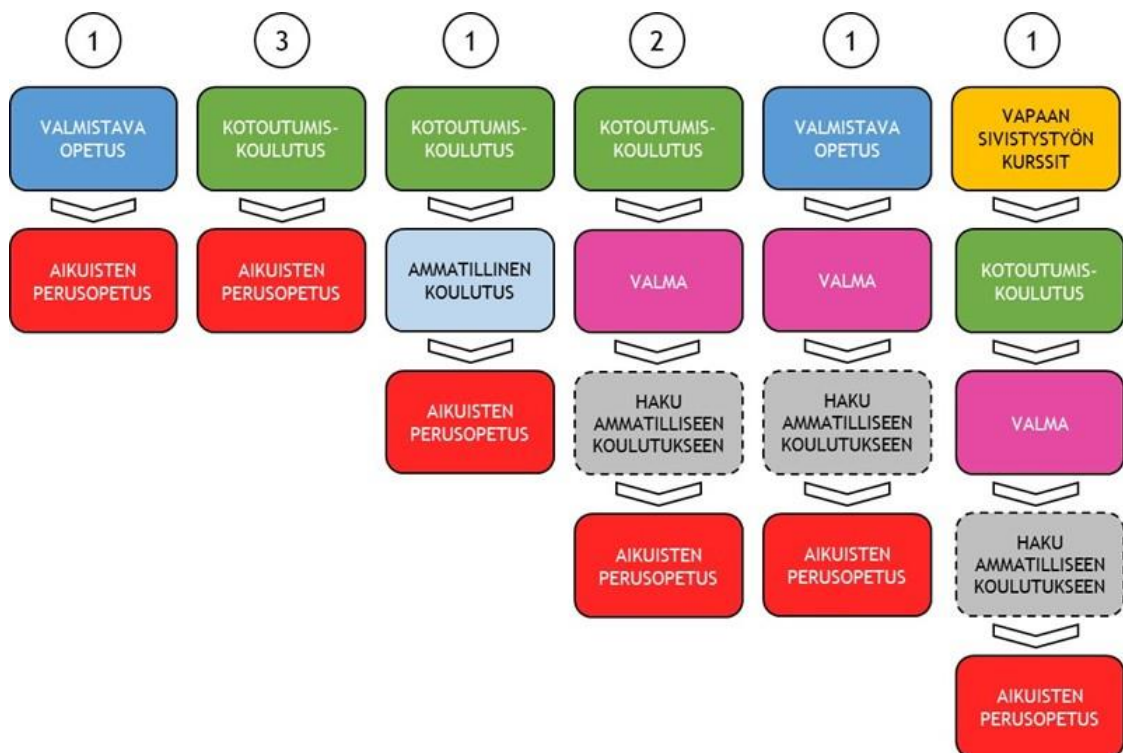
9.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastattelujen aluksi haastateltavilta kysyttiin hieman taustatietoja. Haastatellut henkilöt olivat kotoisin kolmesta eri maasta, joista kaksi sijaitsee Lähi-idässä ja yksi Afrikassa. Heistä viisi oli naisia ja neljä miehiä. Iältään he olivat 18–36 -vuotiaita. Kaikki olivat muuttaneet Suomeen turvapaikanhakijoina tai pakolaisina vuosien 2014–2017 välisenä aikana. Osa heistä oli tullut alaikäisinä (16–17 -vuotiaana) perheensä mukana, muut täysi-ikäisinä joko yksin tai perheensä kanssa. Kaikki haastateltavat olivat käyneet peruskoulua 2–12 vuotta joko

kotimaassa tai jossain toisessa maassa, jossa he olivat olleet pakolaisina ennen Suomeen tuloaan. Vain kahdella haastatellulla oli peruskouluopintojen lisäksi kotimaassa hankittu ammattikoulutus. Kukaan ei ollut käynyt korkeakoulua. Kaksi haastatelluista asui Porvoon ulkopuolella, mutta opiskeli Porvoossa aikuisten perusopetuksessa.

9.2 Haastateltavien koulutuspolut Suomessa

Taustatietojen jälkeen haastateltavilta kysyttiin, mitä koulutuksia he ovat käyneet Suomeen tulonsa jälkeen. Tarkoituksena oli kartoittaa, millaisia yksilöllisiä koulutuspolkuja heillä on ollut ennen aikuisten perusopetukseen pääymistä. Kokosin ensin kaikkien koulutuspolut tarkasti henkilöittäin erilliseen taulukkoon, mutta ymmärsin, etten voi julkaista sitä sellaisenaan, koska henkilöt saattavat olla tunnistettavissa koulutuspolkujensa perusteella. Niinpä muodostelin ohessa olevan koulutuspolkuja havainnollistavan kuvion, josta näkee vain sen, mitä koulutuksia haastateltavat ovat käyneet ennen aikuisten perusopetukseen pääymistään. Kuvioista puuttuu koulutusten välissä olleet mahdolliset odotusajat. Koulutuspolkujen yläpuolella olevat numerot tarkoittavat, kuinka moni haastateltavista on käynyt kyseisen koulutuspolun. Avaan kuviossa olevia koulutuspolkuja hieman tarkemmin seuraavissa kappaleissa.



Kuvio 1: Haastateltavien koulutuspolut

Yhdeksästä haastateltavasta seitsemän oli osallistunut jossain vaiheessa Edupolin (nykyisen Careerian) järjestämään kotoutumiskoulutukseen. Heistä kuusi oli käynyt kotoutumiskoulutuksen ensimmäisenä koulutuksenaan Suomessa ja vain yksi oli käynyt vapaan sivistystyön

kielikursseilla ennen kotoutumiskoulutukseen pääsyään. Alaikäisenä Suomeen tulleista kolmesta henkilöstä yksi oli mennyt suoraan kotoutumiskoulutukseen ja kaksi perusopetukseen valmistavalle luokalle. Kaikista kotoutumiskoulutuksessa olleista vain neljä oli käynyt kotoutumiskoulutuksen kokonaan eli noin vuoden ajan ja kolme oli keskeyttänyt opintonsa käytyään sitä muutamasta viikosta muutamaan kuukauteen.

Haastatelluista neljä oli osallistunut kotoutumiskoulutuksen jälkeen VALMA-koulutukseen. Muut olivat käyneet koulutuksessa noin vuoden, mutta yksi oli joutunut keskeyttämään opiskelunsa jo opintojen alkuvaiheessa. Kaikki VALMAssa opiskelleet olivat yrittäneet hakea VALMAN jälkeen ammatilliseen koulutukseen, osa jopa kaksi kertaa, mutta eivät olleet päässeet. Kaksi heistä oli joutunut odottamaan VALMAN jälkeen muutaman kuukauden aikuisten perusopetukseen pääsemistä. Yksi haastateltavista oli käynyt kotoutumiskoulutuksen jälkeen ammatillisen koulutuksen, mutta hän oli joutunut odottamaan molempien koulutusten jälkeen noin puoli vuotta. Kaikkiaan kolme haastateltavaa mainitsi siis joutuneensa odottamaan jossain vaiheessa seuraavaan koulutukseen pääsemistä viidestä kuuteen kuukauteen.

Kahdeksan haastateltavaa oli aloittanut opiskelun aikuisten perusopetuksessa vuoden 2018 syyslukukaudella ja yksi oli tullut mukaan vuoden myöhemmin. Haastateltavista neljälle aikuisten perusopetus oli heidän suomalaisella koulutuspolullaan toinen koulutus, neljälle se oli kolmas ja yhdelle neljäs. Vain yksi haastateltavista kertoi olleensa töissä Suomessa. Hän oli siis astunut koulutuspolulle työelämän kautta. Yhden haastateltavan kotoutumisaika oli jo umpeutunut ja kahdella se oli umpeutumassa aivan lähiaikoina.

9.3 Haastateltavien koulutuspolkua edistävät ja rajoittavat tekijät

Kuten jo aiemmin on mainittu, aineiston tarkastelussa hyödynnetään Heikkilän (2018, 52) mallia jaotella koulutuspolkuihin vaikuttavat tekijät edistäviin ja rajoittaviin tekijöihin. Sen lisäksi tekijät on jaoteltu vielä kolmelle eri tasolle; yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasolle. Aivan kuten Heikkilänkin (2018, 51-52) tutkimuksessa, myös tässä työssä useat temaattisesti samansisältöiset tekijät muodostuivat toisilleen vastakkaisiksi, joko edistäviksi tai rajoittaviksi tekijöiksi. Jaottelun tulokset on koottu seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon.

	Edistävät tekijät	Rajoittavat tekijät
Yksilö	<ul style="list-style-type: none"> • Rakentavat asenteet ja toimintatavat • Riittävät resurssit • Sopiva elämäntilanne 	<ul style="list-style-type: none"> • Rajoittavat asenteet ja toimintatavat • Resurssien puute • Haastava elämäntilanne
Yhteisö	<ul style="list-style-type: none"> • Laadukas koulutus • Joustava opiskelijavalintajärjestelmä • Hyvät kotoutumispalvelut • Muut toimivat verkostot 	<ul style="list-style-type: none"> • Puutteet koulutuksessa • Liian vaativat pääsykokeet • Opiskeluryhmän heterogeenisuus • Kontaktien puute suomea puhuvien kanssa
Yhteiskunta	<ul style="list-style-type: none"> • Hyvät kouluttautumismahdollisuudet • Toimiva sosiaalinen tukijärjestelmä 	<ul style="list-style-type: none"> • Vähäiset koulutusvaihtoehdot • Suomen kieli haasteena ja vaatimuksena • Byrokratia ja muut haasteet koulutusjärjestelmässä • Haasteet kotimaassa

Taulukko 1: Aikuisen maahanmuuttajan koulutuspolkua edistävät ja rajoittavat tekijät Heikkilän (2018, 52) mallia soveltaen

Haastatteluista tuli esille sekä koulutuspolkua edistäviä että rajoittavia tekijöitä. Yksilötasolla koulutuspolkua edistäviä tekijöitä olivat rakentavat asenteet ja toimintatavat, riittävät resurssit ja sopiva elämäntilanne. Rajoittavia tekijöitä olivat puolestaan edellisten tekijöiden vastaparit eli rajoittavat asenteet ja toimintatavat, resurssien puute ja haastava elämäntilanne. Yhteisötasolla edistäviä tekijöitä olivat laadukas koulutus, joustava opiskelijavalintajärjestelmä, hyvät kotoutumispalvelut sekä muut toimivat verkostot. Vastaavasti rajoittaviksi tekijöiksi koettiin puutteet koulutuksessa, liian vaativat pääsykokeet, opiskeluryhmän heterogeenisuus sekä kontaktien puute suomalaisten kanssa. Yhteiskunnallisella tasolla edistäviä tekijöitä olivat hyvät kouluttautumismahdollisuudet ja toimiva sosiaalinen tukijärjestelmä. Rajoittaviksi tekijöiksi puolestaan koettiin vähäiset koulutusvaihtoehdot, suomen kieli haasteena ja vaatimuksena, byrokratia ja muut haasteet koulutusjärjestelmässä sekä haasteet kotimaassa.

Kuvailen seuraavissa luvuissa tarkemmin taulukossa esiintyviä yläkäsitteitä avaamalla ne alakäsitteisiin, jotka käyvät ilmi haastateltujen sanomista alkuperäisilmaisuista. Henkilöiden anonymiteetin säilyttämiseksi olen tarvittaessa jättänyt suorista lainauksista pois joitain sanoja, jotka olen merkinnyt sulkeilla ja kahdella ajatusviivalla näin: (— —). Käsittelen

koulutuspolkua edistäviä ja rajoittavia tekijöitä ensiksi yksilötasolla, sitten yhteisötasolla ja lopuksi yhteiskunnallisella tasolla.

9.3.1 Yksilötason koulutuspolkua edistävät tekijät

Yksilötason koulutuspolkua edistävien tekijöiden yläotsikoiksi muodostuivat yksilön rakentavat asenteet ja toimintatavat, riittävät resurssit sekä sopiva elämäntilanne. Yksi keskeisimmistä rakentavista asenteista oli haastateltavan oma motivaatio kouluttautua. Selvästi suurin motivaation lähde oli halu ja tarve oppia suomen kieltä mahdollisimman hyvin ja nopeasti. Kaikki haastateltavat mainitsivat jossain vaiheessa haastattelua tarpeen oppia paremmin suomen kieltä.

Oma halu oppia on tärkein motiivi.

Osaan puhua suomen kieltä, mutta en kovin hyvin. Haluaisin osata paremmin.

Opiskelu on niin tärkeää elämässä. Koska kenellä on lapset, pitää osata kirjoittaa ja lukea. Kun ostan ruokaa tai lääkkeitä apteekista, niin voin heittää esimerkiksi avaamattomia ruokia tai lääkkeitä roskeen, jos en osaa lukea, mitä ne ovat.

Suomen kielen oppimiseen liittyi olennaisesti tulevaisuuden tavoitteiden saavuttaminen, kuten ammatin hankkiminen ja työllistyminen. Suurimmalla osalla haastateltavista oli selkeät tavoitteet, joiden saavuttamiseksi saattoi olla kuitenkin useita erilaisia mahdollisuuksia. Myös Suomen kansalaisuuden saaminen ja Suomeen kotoutuminen/integroituminen mainittiin yhdeksi tavoitteeksi.

Että sais paremman opiskelupaikan ja sitten jatko-opiskelua ja sitten loppujen lopuksi paremman ammatin, hyvän ammatin.

Ensimmäinen asia, mikä tuli mieleen, on saada Suomen kansalaisuus. Sitten ehkä saada jatko-opiskelupaikka ja mennä töihin.

Pääasia on, että tämä koulutus auttaa integroitumaan tähän Suomen yhteiskuntaan paljon nopeammin kuin jos ei olis koulua, ja jossain vaiheessa, jos haluaa lisäkoulutuksen, niin se ois helpompaa.

Opiskelijan rakentavat toimintatavat ilmenivät myös oma-aloitteisuutena ja sinnikkyutenä koulutuspaikan hakemisessa ja opiskeluun panostamisessa.

Löysin kurssin kansalaisopiston ohjelmasta ja hain sinne.

Tulin itse tänne henkilökohtaisesti juttelemaan opettajan kanssa.

Vaihtoehto olisi ollut, jos ei olisi saanut olla koulutuksessa, niin olisi voinut hakea töihin. Mutta halusin hakea koulutukseen.

Periaatteessa kaikki on helppoa, jos vain pitää huolta, mitä opettaja sanoo elikkä seuraa opetusta.

Yksilön riittävät resurssit nousivat haastatteluista selkeästi esille koulutuspolkua edistävänä tekijänä. Tarkoitan resursseilla kaikkia niitä yksilön omia valmiuksia, joita opiskelemisessa tarvitaan, kuten opiskelutaidot ja kielitaito. Haastatteluista kävi ilmi, että mitä enemmän henkilöllä oli aiempaa koulutusta, sitä paremmat opiskeluvalmiudet hänellä oli ja silloin myöskään koulutusten vaatimustasot eivät tuntuneet ylivoimaisilta.

Ei mitään ongelmaa matikan kanssa, koska olen opiskellut sitä aiemminkin.

Helppoa ei ole ollut, mutta mikään ei ole ollut ylitsepääsemättömän vaikeaa. Vaatimustaso on sopiva.

Vaikka melkein kaikki haastateltavat sanoivat osaavansa vielä melko huonosti suomea, oman kielitaidon kehittymistä oli kuitenkin tapahtunut. Yhdellä haastateltavista oli muita parempi suullinen suomen kielen taito, koska hän oli ollut töissä Suomessa. Osa haastateltavista osasi äidinkieltensä lisäksi myös englantia, mikä helpotti muiden kanssa kommunikointia.

Nyt ymmärrän paljon enemmän. Esimerkiksi, jos kuuntelen tai luen uutisia, niin ymmärrän enemmän.

Tällä hetkellä pystyn jo lukemaan suomea ja ymmärrän noin 50-60 % lukemastani.

Töissä opin paremmin suomen kieltä, kun oli suomalaisia työkavereita. He auttoivat minua ja joka päivä opin jonkin uuden sanan, niin minulla on kunnan sanavarasto.

Kaikilla haastateltavilla oli tällä hetkellä elämässään sellainen tilanne, että se mahdollisti opiskelun. Osa haastateltavista oli jo perinteisen opiskeluvaiheen ohittaneita, mutta osa oli vielä melko nuoria. Jokaisella oli jotain koulutustavoitteita tulevaisuuden suhteen, mutta tällä hetkellä tärkeintä oli suomen kielen opiskeleminen.

En ole vielä päättänyt, mihin ammattiin haluaisin, mutta päätavoitteena on parantaa suomen kielen taitoa.

Aion yrittää peruskoulun jälkeen lukioon tai ammattikouluun.

Haluaisin sosiaalityöntekijäksi tulevaisuudessa, mutta silloin pitäisi osata puhua suomea kunnolla.

Kahdella haastateltavalla oli kotimaassaan hankittu ammatillinen koulutus, mutta kumpikin heistä halusi nyt uuden elämänvaiheen myötä kouluttautua uuteen ammattiin. Jotkut mainitsivat, että heillä olisi mahdollisuus lähteä tarvittaessa vaikka toiselle paikkakunnalle opiskelemaan. Joillain haastateltavista oli lapsia, mutta he olivat jo niin isoja, että olivat päivisin joko päivähoitossa tai koulussa, mikä edesauttoi vanhemman/vanhempien opiskelemista.

9.3.2 Yksilötason koulutuspolkua rajoittavat tekijät

Koulutuspolkua rajoittaviksi tekijöiksi muodostuivat puolestaan edistävien tekijöiden vastinparit eli yksilön rajoittavat asenteet ja toimintatavat, omien resurssien puute sekä haastava elämäntilanne. Haastateltavat olivat yleisesti ottaen hyvin motivoituneita opiskelemaan, eikä heillä itsellään vaikuttanut olevan rajoittuneita asenteita tai toimintatapoja. Yhden haastateltavan puheesta kävi ilmi, että hän oli huomannut joidenkin muiden opiskelijoiden asenteissa opiskelumotivaation puutetta. Eräs toinen henkilö oli ollut jo koulutuspolkunsa alusta asti tietoinen siitä, että oma-aloitteisuuden puuttuminen voisi muodostua koulutuspolkua rajoittavaksi tekijäksi:

Se oli ihan selvä alusta saakka, että jos istuu kotona, ei saa mitään.

Resurssien puutteista erityisesti kielitaidon puute oli osoittautunut monen kohdalla tekijäksi, joka oli vaikeuttanut koulutuspolulla etenemistä. Joidenkin kohdalla se oli aiheuttanut myös henkistä pahoinvointia ja opiskelumotivaation laskua. Joillekin puutteet suomen kielen taidossa oli muodostunut esteeksi jatkokoulutukseen pääsemiseksi.

Tykkään niin paljon koulusta, mutta jos tulee vaikeita sanoja, mä yritän kysyä, mutta jos tulee monta vaikeaa sanaa, mä alan vihata koulua.

Vaikka VALMAssa on hyvä opetus, niin mun suomen kielen taito ei riittänyt sen jälkeen ammattikoulutukseen. Hain kahteen paikkaan, enkä päässyt kumpaankaan. Sen jälkeen tuli henkinen pahoinvointi ja rikkoutuminen.

Mun suomen kieli ei ollut niin hyvä, joten he sanoivat, etten voi jatkaa. Hain ammattikouluun, mutta en päässyt.

Joillain haastateltavilla oli puutteita myös luku- ja kirjoitustaidossa. Yhden haastateltavan peruskoulu oli jäänyt kotimaassa kesken, minkä vuoksi hän ei osannut Suomeen tullessaan lukea ja kirjoittaa omaa äidinkieltään. Omien opiskelutaitojen ja -valmiuksien puute vaikutti olevan joidenkin henkilöiden kohdalla myös toiveammatin hankkimisen esteenä.

Kun en osaa lukea ja haluaisin kääntää sanoja omalle kielelle, niin se on vaikeaa.

Kävin peruskoulua vain viisi vuotta. Sodan takia oli pakko lopettaa, koska koulu meni rikki sodan takia. Kun lähdimme sieltä, en osannut kirjoittaa (– –), mutta olen opiskellut sitä netin kautta.

Ensin mun lempiaine oli sähköala, mutta mä ymmärsin, että se on vähän liian vaikea mulle.

Henkilökohtaisten resurssien puute saattoi vaikeuttaa suomen kielen lisäksi myös muiden opiaineiden opiskelemista. Esimerkiksi yhden haastateltavan kohdalla hänen oma kulttuuri-tausta vaikeutti joidenkin suomalaisen yhteiskuntaan liittyvien käsitteiden ymmärtämistä:

Historia ja yhteiskuntaoppi on ollut vaikeaa. Siellä on vaikeita sanoja. Jos sanotaan esimerkiksi eduskunta, niin mä en ymmärrä sitä, koska omassa kotimaassani ei ole sitä.

Haastava elämäntilanne oli ollut jossain vaiheessa etenkin vanhempien haastateltavien henkilöiden koulutuspolkua rajoittava tekijä. Esimerkiksi perheenisäyksen saaminen tai lasten sairastelu oli aiheuttanut joillekin haastateltaville koulutuspolun aloittamisen viivästymisen tai koulutuksen keskeytymisen. Joidenkin opiskelua oli rajoittanut se, että lasten ollessa pieniä molemmat vanhemmat eivät olleet voineet opiskella yhtä aikaa.

Mulla oli eri tilanne kuin muilla, koska olin raskaana, kun tulin Suomeen. Kesti noin vuoden verran ennen kuin pääsin koulutukseen.

Yksi kuukausi kotoutumiskoulutusta ja lopetin, koska lapsi sairastui ja olin lasten kanssa kotona kaksi kuukautta. Vaimo kävi silloin koulussa.

Taloudelliset haasteet olivat pakottaneet jotkut perheelliset haastateltavat valitsemaan koulutuksen ja työnkäynnin väliltä, mutta yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että kouluttautuminen on kuitenkin tällä hetkellä työntekoa tärkeämpää.

Taloudellinen tilanne on todella huono, joten en voi opiskella pitkään.

Koska nykyään koulu on niin tärkeä, raha ei ole niin tärkeä. Koska aina on töitä, töitä, töitä, mutta nyt pitää jatkaa koulua, jotta opin suomen kieltä.

9.3.3 Yhteisötason koulutuspolkua edistävät tekijät

Yhteisötason koulutuspolkuun vaikuttavilla tekijöillä tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia niitä yksittäisiä koulutuksen järjestäjiä, maahanmuuttajille suunnattuja koulutus- ja

työllisyyspalveluja sekä muita verkostoja, joiden kanssa opiskelijat ovat tekemisissä koulutuspolkunsu varrella. Tällaisiksi yhteisötason koulutuspolkua edistäviksi tekijöistä haastatteluista nousivat esille laadukas koulutus, joustava opiskelijavalintajärjestelmä, hyvät kotoutumis- ja työllisyyspalvelut sekä muut toimivat verkostot.

Haastatteluissa kyseltiin yleisesti eri koulutuksista ja niihin pääsemisestä, sekä tarkasteltiin erikseen haastateltavien tämänhetkistä koulutusta eli aikuisten perusopetuksessa opiskelua. Kaikki koulutukset saivat jonkin verran sekä kehuja että moitteita. Kysyttäessä erikseen kokemuksia aikuisten perusopetuksesta, sitä pidettiin pääsääntöisesti todella hyvänä ja hyödyllisenä koulutuksena. Erityisesti oltiin tyytyväisiä suomen kielen opetuksen laatuun ja koettiin, että oma suomen kielen taito oli kehittynyt koulutuksen aikana. Myös opettajan persoonalla koettiin olevan vaikutusta opiskelijan koulutuksessa viihtymiseen.

Opetus on ollut tasokasta.

Suomen kielen taito on kehittynyt huomattavasti paremmin, varsinkin sen jälkeen, kun tulin tänne peruskouluun. Huomasin, että olen oppinut paljon uusia sanoja eli on tapahtunut kehitystä.

Täällä olen oppinut kirjoittamaan ja puhumaan sekä rakentamaan lauseita.

Kaikki on ollut vaikeeta, mutta on ollut hyvä maku. Se, mikä on vaikeeta, on kivaa.

Opettaja on niin ystävällinen meidän kanssa ja aloitus oli tosi hyvä.

Myös joustava opiskelijavalintajärjestelmä nähtiin yhtenä merkittävänä koulutuspolkua edistäväänä tekijänä. Osa haastateltavista oli joutunut käymään ennen peruskouluun pääsyä jonkinlaisessa pääsykokeessa tai testissä, mutta osa oli päässyt koulutukseen ilman minkäänlaista testausta. Käytäntö vaihteli ilmeisesti riippuen hakijan koulutustaustasta ja kielitaidosta. Jotkut olivat päässeet myös VALMAan ilman pääsykoetta.

Ei tarvinnut tehdä testiä, allekirjoitin vain sopimuksen.

Oli helppoa päästä perusopetukseen, mutta koko ryhmälle oli testi.

Oli pääsykoe, jossa testattiin puheen ymmärtäminen ja kirjoittaminen.

Tulin kerran vaan tutustumaan tänne yksi päivä ja päätin heti, että haluan tänne opiskelemaan. Ei ollut vaikea päästä.

Juttelin opettajan kanssa ja sain mahdollisuuden tulla viikoksi kokeilemaan, minkä jälkeen jäin tänne.

Se ei ollut meidän oma päätös, vaan VALMAssa oli mahdollisuus ottaa meidät ja sitten menttiin sinne. Se oli opettajan ehdotus.

Koulutuksiin hakeakseen haastateltavat olivat tarvinneet kuitenkin ensin tietoa eri koulutuksista sekä niihin hakemisesta. Sitä he olivat saaneet muun muassa opettajilta, maahanmuuttajapalveluista sekä TE-toimistosta. Opiskelun aikaista ohjausta oli myös tarvittu ja saatu.

TE-toimiston kautta kuulin VALMAsta.

VALMAN opettaja kertoi meille tästä koulutuksesta ja tuli minun ja neljän muun henkilön kanssa mukaamme tänne.

Opettaja Edupolissa ehdotti perusopetukseen hakemista.

Olen saanut sosiaalitoimistosta, maahanmuuttajapalveluista ja koulusta paljon ohjausta, bussikortin yms.

Opettaja auttoi kaikessa. Käyn välillä TE-toimistossa, jos on tarve, mutta sosiaalitoimisto eli maahanmuuttajapalvelut ja opettaja on auttanut.

Varsinkin tämä yksi ohjaaja, työelämän opettaja, hänellä oli nämä kaikki tiedot ja ohjaukset.

Myös muiden verkostojen apu oli ollut tarpeellista koulutuspolulla etenemisessä. Esimerkiksi eräässä perheessä vanhemmat olivat jakaneet lastenhoitovastuuta niin, että äiti oli päässyt iltaisin opiskelemaan. Kotoutumis- ja työllisyyspalvelujen lisäksi ystävien ja tuttavien kautta saadut tiedot eri koulutuksista olivat olleet hyödyllisiä.

Oma ahkeruus on ollut tärkeää, sekä se, että mies on auttanut lasten hoitamisessa.

Tulkki ja tutut olivat kertoneet perusopetuksesta. Tiesin, että moni kaveristani oli täällä.

9.3.4 Yhteisötason koulutuspolkua rajoittavat tekijät

Yhteisötason koulutuspolkua rajoittaviksi tekijöiksi määrittyi: puutteet koulutuksessa, liian vaativa pääsykoejärjestelmä, opiskeluryhmän heterogeenisuuden mukanaan tuomat haasteet opiskeluryhmän sisäiseen vuorovaikutukseen sekä kontaktien puute suomea puhuvien kanssa.

Monet haastateltavat pitivät puutteellisia koulutuksia syynä siihen, että he eivät olleet päässeet etenemään koulutuspolullaan toivotulla tavalla. Osa oli kokenut kotoutumiskoulutuksen liian helpoksi ja siellä annettavan suomen kielen opetuksen riittämättömäksi. Se oli ollut joissain tapauksissa syynä myös koulutuksen vaihtamiseen.

En hyötynyt tarpeeksi Edupolin koulutuksesta. Tilanne oli se, että kun huomasin, etten tulisi oppimaan Edupolissa, niin halusin hakea perusopetukseen ja oppia paremmin suomea. Minusta tuntui, että minulla oli enemmän taitoja kuin mitä Edupolissa vaadittiin. Edupoli oli aivan liian helppo.

Koska Edupolissa ei oppinut mitään. He opettivat meille siellä 'haluan nukkua' ja 'haluan syödä' eli perusjutut vaan. Neljä kuukautta on sopiva aika opiskella siellä ja sen jälkeen pitäisi päästä perusopetukseen.

VALMA-koulutusta pidettiin pääsääntöisesti hyvänä, mutta jotkut sanoivat suomen kielen opiskelun olleen liian vaikeaa. Neljä haastateltavaa oli hakenut VALMAN jälkeen ammatilliseen koulutukseen, mutta heistä kukaan ei ollut päässyt, koska pääsykoe oli ollut heidän kielitaitoensa nähden liian vaikea. Yksi haastateltavista oli joutunut keskeyttämään VALMAN liian heikon suomen kielen taidon vuoksi.

Ennen VALMAa opin tosi paljon, mutta sitten kun menin VALMAan, niin se melkein loppui, ei ollut enää niin hyvä. Suomen kielen opiskelu oli liian vaikeaa. Koko aika painotettiin, miten tärkeää olisi hakea töitä.

Valitsin kotoutumiskoulutuksessa liian hitaan kurssin, mutta VALMAssa tuli vähän liikaa yhtäkkiä”

Vaikka VALMAssa on hyvä opetus, niin mun suomen kielen taito ei riittänyt sen jälkeen ammattikoulutukseen. Testi oli pitkä ja piti vastata nopeasti.

Haastatteluista tuli esille myös opiskeluryhmän sisäisiä oppimista rajoittavia tekijöitä, jotka johtuivat pääasiassa ryhmän heterogeenisyydestä. Opiskelijoiden ikäerot ja erilaiset koulustaustat sekä esimerkiksi johonkin kulttuuriin liittyvä kunnioituksen puuttuminen nuorempien ja vanhempien henkilöiden välillä vaikutti opiskelijoiden keskinäiseen vuorovaikutukseen. Nämä asiat koettiin etenkin nuorempien opiskelijoiden keskuudessa oppimista häiritsevinä tekijöinä.

Kunnioitus vanhempien ja nuorempien opiskelijoiden välillä puuttuu.

Juuri kun mä olen alkanut saada vastauksia, niin ongelma on se, että opiskelun vanhuksien kanssa ja kun jokaisella on omat mielipiteet, niin he rikovat meidän nuorempien toiveet. Ikäero on liian iso.

Koska olin kurssin nuorin, niin minusta tuntui, etten oppinut mitään. Tulin ja menin kouluun oppimatta siellä mitään. Kurssilla vanhemmat opiskelijat juttelivat keskenään ja minä jäin ulkopuolelle.

Myös opiskelijoiden eri koulutustausta vaikuttaa.

Haastateltavat eivät varsinaisesti tuoneet esille puutteita kotoutumis- ja työllisyyspalveluissa tai muissa tukiverkostoissa. Sen sijaan jotkut arvelivat syyksi suomen kielen hitaaseen oppimiseen kontaktien puuttumisen suomalaisten kanssa sekä opiskelijoiden keskustelemisen keskenään oppitunneilla omalla äidinkielellään.

Ei ole tarpeeksi kontakteja suomalaisten kanssa.

Myös opiskelurauha puuttuu. Vaikka opettaja yrittää opettaa, on aina jotkut, jotka keskustelevat tunneilla keskenään.

Huono puoli on se, että täällä kurssilaiset puhuvat keskenään äidinkieltään. Olisi todella hyödyllistä, että puhuttaisiin vain suomea. Täällä on ihmisiä, jotka ovat asuneet neljä tai viisi vuotta Suomessa, eivätkä puhu vielääkään suomea. Joten täytyy olla jotain, että miksi ei pysty kommunikoimaan muiden kanssa suomen kielellä.

9.3.5 Yhteiskuntatason koulutuspolkua edistävät tekijät

Haastateltavat eivät suoranaisesti kiitelleet koulutuspolkua edistäviä yhteiskuntatason tekijöitä. Suomessa tarjolla olevat monipuoliset kouluttautumismahdollisuudet kävivät kuitenkin ilmi monien puheista, kun he kertoivat käymistään koulutuksista tai tulevista jatko-opiskelutavoitteistaan. Vaikka kaikki olivat tyytyväisiä tämänhetkiseen aikuisten perusopetukseen Porvoossa, jotkut harkitsivat lähtevänsä jatko-opiskelemaan Porvoon ulkopuolelle, mikäli sieltä löytyisi omia tarpeita paremmin vastaava koulutus. Eräs haastateltavista olikin käynyt VALMAN toisessa kaupungissa silloin, kun Porvoossa ei ollut vielä VALMAa eikä aikuisten perusopetusta.

Suurin osa haastateltavista oli osallistunut vain päivämuotoiseen koulutukseen, mutta ainakin yksi haastateltavista oli osallistunut myös ilta-aikaan järjestetyille kielikurssille. Se oli ollut hänen ainoa mahdollisuutensa opiskella myös silloin, kun lapset olivat olleet vielä pieniä.

Ensimmäinen kurssi oli iltakurssi. Jätin pojan kotiin ja kävin kurssia.

Kurssi oli kahtena iltana viikossa ja kesti kolme tai neljä kuukautta. Tilanne oli vaan vähän hankala, kun oli pieniä lapsia.

Suomessa aikuisten kouluttautumiseen osallistumista edistää myös lapsille järjestettävä varhaiskasvatus ja peruskoulutus. Ainakin neljällä haastateltavista oli lapsia, jotka olivat päivisin päivähoidossa ja/tai koulussa.

Myös opiskelijoiden saama taloudellinen tuki oli mahdollistanut haastateltavien kotoutumiskana tapahtuvan opiskelun. He saivat joko työmarkkinatukea ja/tai toimeentulotukea sekä kulukorvausta. Yksi oli hakenut kotoutumisajan päätyttyä opintotukea ja opintolainaa.

Saan rahallista tukea, sen takia, että olen koulussa ja sen lisäksi kulukorvausta yhdeksän euroa päivässä.

Ollaan saatu rahallista tukea opiskeluun, mutta ei enää. Olen hakenut opintolainaa.

9.3.6 Yhteiskuntatason koulutuspolkua rajoittavat tekijät

Haastatteluissa tuli esille huomattavasti enemmän yhteiskuntatason koulutuspolkua rajoittavia kuin edistäviä tekijöitä. Koulutuspolkua rajoittaviksi tekijöiksi haastattelujen perusteella muodostui liian vähäiset koulutusvaihtoehdot, suomen kieli haasteena ja vaatimuksena, byrokratia ja muut koulutusjärjestelmässä sekä opiskelijan kotimaassa olevat haasteet.

Koulutusvaihtoehdot nähtiin usein joko liian vähäisinä tai yksipuolisina:

Ei ollut montaa vaihtoehtoa, mutta tää (perusopetus) oli paras vaihtoehto.

Suomen kieli on todella vaikeaa ja alussa ei ollut niin paljon vaihtoehtoja. Aluksi ehdotettiin VALMAN aikana työharjoittelua, mutta en saanut siitä niin paljon.

Edupolissa tarjosivat meille vain ammattikoulun siivous- tai rakennuslinjoja eli jotain ihan tavallista eikä mitään erikoisempia ammatteja.

Suomen kieli oli monien mielestä niin vaikea, että sitä ei ehdi oppia tarpeeksi hyvin kotoutumisaikana. Esimerkiksi kotoutumiskoulutuksen kielitaitotavoitetta B1.1. pidettiin vaikeana saavuttaa yhden vuoden opiskelun aikana. Riittävää kielitaitoa pidetään kuitenkin vaatimuksena moniin koulutuksiin pääsemiseksi, mikä olikin osoittautunut kompastuskiveksi joidenkin opiskelijoiden koulutuspolulla. Perusopetuksessa puolestaan opetussuunnitelma ja opetusjärjestelyt asettavat rajoituksia suomen kielen oppituntien määrään:

Suomen kielen opetusta ei ole tarpeeksi, koska siinä tulee muut aineet, kuten englanti ja matematiikka.

Vaikka haluaisimme opiskella lisää, emme voi, koska tulee toinen ryhmä kello 12.

Myös byrokratian koettiin vaikeuttavan koulutuspolulla etenemistä. Jotkut haastateltavista harmittelivat sitä, että he eivät olleet saaneet Suomessa hyväksiluettua ulkomailla suorittua peruskoulutusta tai ammattitutkintoa. Tosin yksi ei ollut pystynyt edes ottamaan tutkintotodistusta mukaansa kotimaasta lähtiessään ja toiselta puuttui työtodistus hänen kotimaassaan tekemästään työstä.

En ole saanut Suomessa hyväksiluetta (– –) käymääni koulutusta, mikä on harmi.

Ongelma on se, että en voinut ottaa todistusta mukaani Suomeen lähtiesäni.

Olin töissä (– –). Suomessa ei hyväksy sitä. Pitäisi olla todistus siitä. Mä olen vaihtanut alaa ja ollut (– –) Suomessa.

Haastatteluista tuli esille myös joitain muita suomalaisessa koulutusjärjestelmässä olevia haasteita, jotka olivat aiheuttaneet katkoksia haastateltavien koulutuspolulle. Yhden kieli-taito ei ollut riittänyt kotoutumiskoulutuksen seuraavan moduulin läpäisemiseksi ja siksi hänen koulutuksensa oli keskeytetty muutaman kuukauden opiskelun jälkeen. Toinen oli puolestaan joutunut lopettamaan koulutuksen lapsen sairastumisen vuoksi. Hänen mielestään järjestelmä oli liian joustamaton, koska se ei sallinut yhtään poissaoloja.

Sain opiskella vain muutaman kuukauden ja sitten jouduin menemään kotiin odottelemaan, mitä TE-toimisto päättää.

TE-toimisto poisti minut koulusta, koska olin ollut poissa kurssilta. Ei voinut olla yhtään pois.

Myös pitkät siirtymävaiheet koulutusten välillä ja odotusajat tiedon saamiseksi koulutukseen pääsemisestä koettiin koulutuspolkua hidastaviksi tekijöiksi. Yhden haastateltavan kohdalla myös päivähoitopaikan saamisen vaikeus hänen lapselleen meinasi muodostua esteeksi koulutuspolulla etenemiselle.

TE-toimistossa täytin hakemuksen ja jouduin testiin. Sitten istuin kotona puoli vuotta ja odotin TE-toimiston päätöstä.

Lapsi oli vuoden ikäisenä kaksi viikkoa mukana koulussa, koska hän sai hoitopaikan vasta sitten.

Kuten olen jo aiemmin tässä opinnäytetyössä todennut, kotoutumisaikana maahanmuuttaja voi opiskella työvoimapolitiittisessa aikuiskoulutuksessa tai omaehtoisessa koulutuksessa työmarkkinatuen turvin. Kotoutumisaika on yleensä enintään kolme vuotta, mutta sitä voidaan tarvittaessa pidentää viiteen vuoteen. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019-2021, 29-31.) Kolmella haastateltavista kotoutumisaika oli juuri umpeutunut tai umpeutumassa.

Huolettaa vaan se, että kotoutumisaikani alkaa umpeutua.

Tää viisi vuotta on mennyt todella nopeasti, enkä voi ehkä enää opiskella työttömyyskorvauksella.

Maksimikotoutumisaika on umpeutumassa, joten pitäisi tehdä selvitys opinnoista.

Yksi haastateltavista koki myös, että opettajat eivät aina ymmärrä toisesta maasta tulevien kulttuuria eikä sitä, että maahanmuuttajan omassa kotimaassa olevat ongelmat ja haasteet voivat vaikeuttaa opiskeluun keskittymistä.

Tärkein juttu on, että koulutukset ovat liian vaikeita ulkomaalaisille. Koska aivoissa on niin paljon asioita. Koska me ollaan täällä ja perhettä on kotimaassa. Miten ihminen voi miettiä läksyjä, jos on ongelmia kotimaassa? Aivoissa ei ole ihan rauha.

9.4 Kehittämisehdotuksia koulutusten suhteen

Kolmannen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, olisiko haastateltavilla jotain kehittämisehdotuksia koulutusten suhteen. Tavoitteena oli saada mahdollisia ideoita koulutusten kehittämiseksi ja yksilöllisten koulutuspolkujen suunnittelemiseksi. Edellä esitellyistä tutkimustuloksista on käynytkin jo ilmi joitakin haastateltavien mainitsemia puutteita koulutuksissa ja niihin hakeutumisessa, mutta seuraavaksi tarkastellaan vielä niihin ehdotettuja kehittämisideoita.

Suomen kielen opetuksen tasoon oltiin pääosin tyytyväisiä, mutta kuten jo yhteisötason koulutuspolkua rajoittavien tekijöiden kohdalla todettiin, jotkut kritisoivat kotoutuskoulutuksen suomen kielen opetusta riittämättömäksi ja toiset puolestaan VALMAN liian vaativaksi. Aikuisien perusopetukseen toivottiin pääasiassa enemmän suomen kielen opetusta ja vähemmän muita oppiaineita. Osa tosin toivoi lisää myös muita aineita. Suomen kielen opiskeluun toivottiin sanojen opiskelemisen lisäksi enemmän lauseiden muodostamisharjoituksia.

Enemmän suomen kielen opetusta, vähemmän matematiikkaa ja historiaa.

Lisää suomen kielen opetusta ja matematiikkaa.

Haluaisin, että opetettaisiin myös esim. biologiaa ja kemiaa.

Enemmän heti alusta lauseiden muodostamista. Vaikka oppii sanoja, ei voi puhua suomalaisten kanssa kadulla.

Ammatillisiin opintoihin toivottiin lisää maahanmuuttajille sopivia vaihtoehtoja. Yksi toivoi myös mahdollisuutta päästä jatko-opiskelemaan muualle, kuten Helsinkiin englanninkieliseen lukioon. Toiselta paikkakunnalta Porvooseen aikuisten perusopetukseen kulkevat toivoivat,

että vastaava koulutus voitaisiin järjestää myös heidän omalla paikkakunnallaan. Yksi toivoi saavansa koululta tukea myös koulutuksen jälkeiseen työnhakuun.

Edupolissa pitäisi vaihtua opiskelusuunnitelma, koska niillä on aina rajat, ne eivät anna meille muita vaihtoehtoja kuin siivoojan tai rakennusalan ammattikoulutus. Valinnanvaraa on siis liian vähän.

Toivoisin, että kun en osaa hakea itse työtä, niin kun tää koulu päättyy, jos ehkä täällä opettaja tai joku voisi auttaa minua hakemaan töitä.

Mitä tulee opetusjärjestelyihin, niin opetusryhmien heterogeenisyys herätti mielipiteitä. Eri-ikäisten opiskeleminen samassa ryhmässä koettiin haastavana erityisesti nuorempien haastateltavien mielestä. Ratkaisuksi ehdotettiin ryhmien muodostamista opiskelijoiden iän mukaan. Yksi vanhemmista haastateltavista tosin mainitsi, että ryhmiä ei olisi hänen mielestään tarpeen jakaa iän mukaan, koska kaikki opiskelijat ovat kuitenkin aikuisia.

Samalla luokalla on me nuoret ja vähän vanhempia ihmisiä, että jos voisi erottaa eri ikäiset toisistaan. Haluaisin opiskella saman ikäisten kanssa.

Ei mitään sisältöön, vaan se tapa opettaa, siis se, että nimenomaan ei nuori ja vanha samalla luokalla, se on ainoa huomio, joka tuli.

Toivoisin, että saman ikäiset voisivat ymmärtää toisiaan ja opiskella samassa ryhmässä.

Myös samaa äidinkieltä puhuvien opiskeleminen samassa ryhmässä koettiin ongelmalliseksi. Ongelman ratkaisemiseksi ehdotettiin opiskelijoiden jakamista pienryhmiin niin, että eri äidinkieltä puhuvat olisivat keskenään. Eräs haastateltava toivoi myös kokonaan uusien luokkien perustamista.

Voitaisiin mennä toisiin ryhmiin, jossa puhutaan vain suomea, ei tarvitse olla silti suomalaisia.

Toivoisin, että tulisi enemmän uusia luokkia, koska Porvoossa on paljon maahanmuuttajia. Luokkia voitaisiin kehittää itse.

Jotkut haastateltavat toivoivat myös enemmän kontakteja suomalaisten kanssa. Yksi haastatelluista toivoi niitä heti kotoutumisen alussa ja toinen erityisesti oppitunneilla tapahtuvaa integrointia suomalaisten opiskelijoiden kanssa.

Mielellään heti, kun tullaan Suomeen kontakti suomalaisten ihmisten kanssa. Koska suomalaiset ovat muutenkin ujoja, ei niin sosiaalisia, että sellaista kontaktia suomalaisten kanssa.

*Enemmän keskustelua suomalaisten kanssa samaan aikaan kun opiskel-
laan, vaikka kerran päivässä tai yhtenä päivänä viikossa. Integrointia suo-
malaisten opiskelijoiden kanssa. Nyt ei ole mitään integrointia muiden
kanssa.*

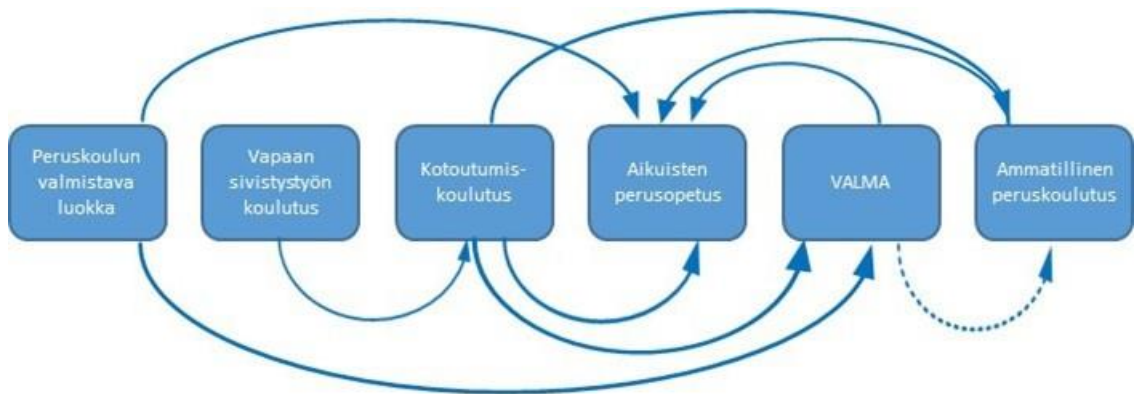
10 Tulosten yhteenveto

Tässä luvussa kokoan vielä yhteen opinnäytetyöni keskeisimmät tutkimustulokset. Aluksi teen yhteenvetona aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden koulutuspoluista, sen jälkeen koulutuspolkuja edistävästä ja rajoittavista tekijöistä sekä lopuksi koulutusten kehittämisehdotuksista.

Kaikki haastatellut yhdeksän maahanmuuttajaa olivat haastatteluhetkellä aikuisten perusopetuksen toisen vuoden opiskelijoita. He olivat käyneet kotimaassaan peruskoulua 2-12 vuotta, mutta kukaan ei ollut saanut siitä hyväksilukua Suomessa. Haastateltavat olivat melko heterogeeninen ryhmä: heissä oli eri ikäluokan, sukupuolen ja kielen edustajia. Myös heidän koulustaustansa vaihtelivat ja heillä oli erilaisia valmiuksia ja haasteita koulutuspolulla etenemisessä. Lisäksi he olivat tällä hetkellä keskenään erilaisessa elämänvaiheessa ja heillä oli erilaisia tulevaisuuden tavoitteita.

Haastateltavien koulutuspolulla oli ollut jonkin verran epätarkoituksenmukaisia opintoja ja myös tyhjäkäyntiä. Kolme heistä oli joutunut odottamaan jossain vaiheessa seuraavaan koulutukseen pääsemistä enimmillään puoli vuotta. Heidän opintonsa eivät olleet edenneet myöskään lineaarisesti alemmalta tasolta ylemmälle vaan koulutuspoluilla oli ollut samantasoisia koulutuksia ja siirtymiä ylemmältä tasolta alemmalle. Seitsemästä kotoutumiskoulutuksen käyneestä vain neljä oli käynyt kotoutumiskoulutuksen kokonaan ja kolme oli keskeyttänyt sen jossain vaiheessa. Merkille pantavaa oli myös se, että kukaan neljästä VALMA-koulutuksessa olleesta ei ollut päässyt sen jälkeen ammatilliseen koulutukseen. Vain yksi haastatelluista oli käynyt ammatillisen koulutuksen. Sitä ennen hän oli opiskellut vain kotoutumiskoulutuksessa. Kolmen haastatellun kotoutumisaika oli joko juuri päättynyt tai päättymässä.

Yhteenvetona voisi todeta, että haastateltujen henkilöiden tähänastiset koulutuspolut ovat olleet yksilöllisiä, mutta monilla on ollut vaikeuksia tarkoituksenmukaisen koulutuspolun löytämisessä. Toteamuksen havainnollistamiseksi olen koontanut seuraavaan kuvioon kaikki haastateltavien maahanmuuttajien koulutuspoluilla toteutuneet siirtymät koulutuksista toiseen. Kuviossa näkee esimerkiksi, mistä kaikista koulutuksista on tultu aikuisten perusopetukseen. Kuviossa on mukana myös perusopetukseen valmistava luokka, koska se kuului alaikäisenä Suomeen tulleiden haastateltavien koulutuspolulle. Katkoviiva kuviossa tarkoittaa, että koulutukseen on haettu, mutta ei ole päästy.



Kuvio 2: Yhteenveto haastateltavien toteutuneista siirtymistä koulutuksista toiseen

Kuvio havainnollistaa siis sen, että aikuisten perusopetukseen on tultu perusopetukseen valmistavalta luokalta, kotoutumiskoulutuksesta, VALMAsta sekä ammatillisesta peruskoulutuksesta. Muita siirtymiä ovat vapaan sivistystyön koulutuksesta kotoutumiskoulutukseen, perusopetukseen valmistavalta luokalta VALMAan, sekä kotoutumiskoulutuksesta VALMAan ja ammatilliseen peruskoulutukseen. Siirtyminen VALMAsta tai ammatillisesta peruskoulutuksesta aikuisten perusopetukseen kertoo siirtymisestä ylemmältä koulutustasolta alemmalle.

Opinnäytetyöni tuloksista ilmenee, että merkityksellisimpinä aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden koulutuspolkua edistävinä tekijöinä näyttäytyi yksilön toimintaa ohjaava motivaatio kouluttautua, oppia suomen kieltä ja integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Myös olemassa olevat resurssit kuten aiemman koulutuksen kautta hankitut opiskelutaidot- ja valmiudet sekä kielitaito helpottivat selvästi koulutuspolulla etenemistä. Vastaavasti yksilön omien resurssien puute, kuten puutteet luku- ja kirjoitustaidossa hidastivat koulutuspolulla etenemistä.

Yhteisötason näkökulmasta laadukas koulutus, ja erityisesti riittävä kielikoulutus, näyttäytyi vahvasti yksilön koulutuspolkua edistävinä tekijänä samoin kuin helpot pääsykokeet tai niiden puuttuminen kokonaan. Vastaavasti puutteellinen kielikoulutus koettiin merkittävimpanä koulutuspolkua rajoittavana tekijänä. Suomen kielen opetus koettiin koulutuksesta riippuen joko riittämättömäksi tai liian vaikeaksi. Kotoutumispalveluiden, kuten maahanmuuttajapalveluiden ja TE-toimiston tarjoamat ohjaus- ja neuvontapalvelut koettiin myös tärkeinä tekijöinä erityisesti koulutuksiin hakeutumisessa. Yhteiskuntatason tekijöistä toimiva sosiaalinen tukijärjestelmä, kuten opiskelun ajaksi saatava taloudellinen tuki, näyttäytyi myös oleellisena kouluttautumisen mahdollistavana tekijänä.

Yksilöstä itsestään riippumattomat ulkoiset yhteisö- ja yhteiskuntatason tekijät osoittautuivat myös merkittäviksi koulutuspolkua rajoittaviksi tekijöiksi. Tällaisia olivat koulutuksissa esiintyvien puutteiden lisäksi myös suomen kielen korkea vaatimustaso, joka oli muodostunut monille esteeksi pääsykokeissa. Myös byrokratiasta tai koulutusjärjestelmästä johtuvat tekijät, kuten liian pitkät siirtymävaiheet koulutusten välissä, joustamattomat opiskelujärjestelyt tai

koulutusvaihtoehtojen niukkuus nousivat keskeisiksi koulutuspolkua rajoittaviksi tekijöiksi. Lisäksi opiskeluryhmän heterogeisuus, kontaktien puute suomea puhuvien kanssa sekä haasteet opiskelijan kotimaassa koettiin oppimista hidastavina tekijöinä.

Kysyttäessä haastateltavilta mahdollisia kehittämissuunnitelmia koulutusten suhteen suurin osa toivoi enemmän suomen kielen opetusta. Osa toivoi lisää myös muita oppiaineita. Suomen kielen opiskeluun toivottiin enemmän lauseiden muodostamisen opettelua. Ammatillisiin opintoihin toivottiin lisää maahanmuuttajille sopivia koulutusvaihtoehtoja. Liian heterogeeniset opiskeluryhmät ehdotettiin jaettavaksi iänmukaisiin ryhmiin ja niin, että samassa ryhmässä olisi mahdollisimman vähän samaa äidinkieltä puhuvia. Lisäksi toivottiin enemmän kontakteja maahanmuuttajien ja suomalaisten opiskelijoiden välille.

11 Opinnäytetyön luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelua

Laadullisen tutkimuksen on oltava nimensä mukaisesti laadukasta. Se tarkoittaa sitä, että tutkimuksen on oltava sekä luotettavaa että eettisesti kestävä. Tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut ovatkin erottamattomia. Uskottavuus perustuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen, jonka lähtökohtia ovat muun muassa tutkimuksen huolellisuus ja tarkkuus. Vastuu tutkimuksen tieteellisen käytännön noudattamisesta ja tutkimuksen rehellisyydestä on sekä tutkimuksen tekijällä että tutkimusryhmän tai -yksikön johtajalla. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149-151.)

Olen noudattanut työssäni HTK-ohjetta (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa), joka antaa kaikille tutkimuksen harjoittajille mallin hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK-ohje 2012, 4). Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa eettisesti kestävä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät. Tutkimuksen suunnittelu, toteutus ja raportointi on tehtävä asetettujen vaatimusten mukaisesti. Ennen tutkimuksen aloittamista on hankittava tarvittavat tutkimusluvut ja tutkimusta tehdessä on otettava huomioon muiden tutkijoiden samasta aiheesta tekemät työt ja saavutukset asianmukaisella tavalla. Kaikenlainen tieteellinen vilppi ja toisen henkilön tuotannon luvaton lainaaminen eli plagiointi on kiellettyä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150-151; Hirsjärvi ym. 2009, 24-26; HTK-ohje 2012, 6.)

Tutkimusprosessi on kuitenkin aina altis erilaisille virheille, jotka voivat horjuttaa tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimustulosten luotettavuutta voidaan mitata validiteetilla ja reliabiliteetilla. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkitaan oikeita asioita ja reliabiliteetilla puolestaan tarkoitetaan tutkimustulosten pysyvyyttä eli tulosten toistettavuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että jos tutkimus toistetaan, saadaan samat tulokset. Tutkijan valinnat, esimerkiksi

teorian tai aineistonkeruumenetelmän suhteen, vaikuttavat siis olennaisesti työn luotettavuuteen. (Hirsjärvi ym. 2009, 338, 343.)

Työni luotettavuutta voi siis tarkastella muun muassa sillä, millaisia tiedonkeruu- ja analyysimenetelmiä olen käyttänyt. Tiedonkeruumenetelmänä käyttämäni haastattelun ja analyysimenetelmänä käyttämäni sisällönanalyysin valitsemiseen sain opinnäytetyöni ohjaajalta ja toimeksiantajalta ohjausta työni alusta alkaen. Kananen (2015, 30, 338) antaman ohjeistuksen mukaisesti varauduin tämän opinnäytetyön laadun ja luotettavuuden varmistamiseen jo suunnitteluvaiheessa kokoamalla tutkimussuunnitelmaan kattavan teoriaosuuden ja esittelemällä ne keinot, joilla pyrin minimoimaan riskit ja saamaan mahdollisimman uskottavat ja luotettavat tutkimustulokset.

Virheitä on voinut kuitenkin tulla, varsinkin aineiston keräämisvaiheessa ja tulosten tulkinnaissa, mikä onkin tyypillistä laadullisessa tutkimuksessa (Kananen 2015, 340-341). Tulkin käyttö haastatteluissa on voinut aiheuttaa virhetulkintoja niin tulkkausvaiheessa kuin haastattelujen litteroinnissakin, koska tulkkiin suomen kielen taidoissa oli jonkin verran puutteita. Näin ollen tulkkauksen merkitys haastattelujen avulla saatujen tietojen välittämisessä onkin oleellinen ja virhetulkintojen mahdollisuus tulee ottaa huomioon. Yksinkertaisin tapa varmistaa haastatteluaineiston luotettavuus olisi ollut luetuttaa aineisto ja sen tulkinta sillä, jota se koskee (Kananen 2015, 354). Tätä tutkielmaani varten haastattelemani henkilöiden suomen kielen taito ei kuitenkaan valitettavasti riittäisi opinnäytetyöni lukemiseen.

Olen pyrkinyt parhaani mukaan tuomaan näkyväksi oman tulkintatapani perustellen tekemiäni tulkintoja aineisto-otteita, kuten haastatteluista saatuja alkuperäisilmauksia ja aiempia tutkimuksia hyödyntäen. Etukäteen tutustuminen haastateltaviin auttoi mielestäni luomaan rennon ja hyväksyvän ilmapiirin haastattelutilanteisiin. Koin olevani myös puolueeton henkilö, jolle haastateltavat pystyivät avoimesti kertomaan kokemuksistaan.

Opinnäytetyöni tavoitteena oli siis saada tietoa siitä, millaiset tekijät vaikuttavat maahanmuuttajien koulutuspolkujen muodostumiseen ja tunnistaa heidän koulutuksellisia erityistarpeitaan. Koska opinnäytetyöni oli laadullinen ja suhteellisen pieni tapaustutkimus yksittäisten ihmisten kokemuksista, ei tutkielmani tulokset ole yleistettävissä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Tulokset eivät kuitenkaan poikkea pääpiirteiltään aiemmista vastaavanlaisista tutkimuksista, mikä onkin yksi tutkimuksen luotettavuuden merkki (Kananen 2015, 355). Tulokset vahvistavat muun muassa Heikkilän (2018, 87) tutkimustuloksia siitä, että aikuisten maahanmuuttajien koulutuspolkuun vaikuttavat enimmäkseen itsestä riippumattomat ulkoiset tekijät sekä yksilön omat resurssit.

Tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli on eettisyys. Luotettavuus ja työni uskottavuus perustuu siihen, että olen noudattanut sen tekemisessä hyvää tieteellistä käytäntöä, kuten rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta sekä itse tutkimustyössä, että tulosten

tallentamisessa, arvioinnissa ja esittämisessä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 149-150). Tutkimuksen eettisyyteen kuuluu myös pohtia, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään. Ihmisoikeudet muodostavat ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettisen perustan. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimukseen osallistujille ei tule koitua tutkimuksesta mitään vahinkoa vaan heidän hyvinvointinsa on asetettava kaiken edelle. Tutkimustietojen on oltava luottamuksellisia ja osallistujien anonymiteetti on säilytettävä. Kaikille tutkimukseen osallistujille on selvitettävä tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät. Tutkimukseen osallistumisen pitää perustua vapaaehtoisuuteen ja oikeuteen keskeyttää tutkimuksessa mukanaolo milloin tahansa tutkimuksen aikana. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 154-156.)

Oman opinnäytetyöni tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät kerrottiin haastateltaville kirjallisesti annetussa tutkimustiedotteessa, joka oli luettavissa suomen lisäksi myös kahdella muulla haastateltavien ymmärtämällä kielellä. Tiedotteessa kerroin, että sekä minulla että tulkilla on vaitiolovelvollisuus ja haastateltavien henkilöllisyydet eivät tule missään vaiheessa julki, eikä heitä voi tutkielmastani tunnistaa. Lupasin myös säilyttää haastattelujen nauhoitukset vain itselläni ja tuhota ne opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Tutkimustiedote yhteystietoineni jäi haastateltaville, jotta he voisivat tarvittaessa ottaa minuun yhteyttä ja halutessaan perua suostumuksensa haastatteluun osallistumisesta.

Haastatteluun osallistuvat vahvistivat suostumuksensa haastatteluun osallistumisesta allekirjoittamalla suostumuslomakkeen. Ennen haastattelujen aloittamista kerroin jokaiselle vielä kertaalleen tutkimuksen tarkoituksesta ja osallistujien anonymiteetin säilyttämisestä. Siitä huolimatta eräs haastateltavista kysyi vielä haastattelun lopuksi, että miksi haastattelu tehtiin. Koska haastateltavan on ymmärrettävä haastattelun tarkoitus, siihen osallistumisen merkitys ja aineiston käyttö tavalla, jonka hän ymmärtää (Puumala & Kynsilehto 2017, 370) tulkki kertoi asiasta vielä mahdollisimman selkeästi, kunnes haastateltava ymmärsi, mistä oli kyse. Jouduin toisinaan myös itse kysymään tarkennusta tulkin kääntämiin haastateltavan vastauksiin, kunnes olin varma, että olin ymmärtänyt, mitä haastateltava oli halunnut sanoa.

Haastateltujen henkilöiden anonymiteetin suojaamiseksi en ole maininnut työssäni kenenkään heidän kotimaata, äidinkieltä tai muita tietoja, joiden avulla heidän henkilöllisyytensä voitaisiin tunnistaa. Tulosten esittelyssä en ole käyttänyt haastateltavista myöskään niitä koodeja, joita käytin haastattelujen tallentamisessa ja aineiston alkuperäisilmaisujen luokitteluissa. Vaikka haastateltavien koulu, Porvoon Linnankosken lukio, on mainittu tutkielmassani nimeltä, on epätodennäköistä, että kukaan ulkopuolinen henkilö pystyisi tunnistamaan haastateltavien henkilöllisyyttä tässä opinnäytetyössä kertomani perusteella. Tutkimusluvan myöntänyt Porvoon kaupungin koulutuspalvelut ei myöskään kieltänyt mainitsemasta koulutuksen järjestäjän ja paikkakunnan nimeä opinnäytetyössäni.

12 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, millaisia koulutuspolkuja Porvoon aikuisten perusopetuksen opiskelijoilla on ollut ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet koulutuspolkujen muodostumiseen. Lisäksi selvitin, millaisia kehittämisehdotuksia opiskelijoilla on maahanmuuttajien koulutusten suhteen. Laadullisen haastattelututkimuksen avulla oli mahdollisuus tuoda esiin maahanmuuttajien omia kokemuksia ja saada näin ollen heidän äänensä kuuluviin. Lopputuloksena syntyi monitahoinen katsaus aikuisten maahanmuuttajien koulutuspolkuihin Suomessa Porvoon aikuisten maahanmuuttajien perusopetuksen kontekstissa. Seuraavaksi esittelen tutkimustuloksista vetämäni johtopäätökset aiempaan teoria- ja tutkimustietoon perustuen sekä pohdin mahdollisia jatkotutkimusideoita.

Kuten jo tämän opinnäytetyön tutkimustulosten yhteenvedossa totesin, haastattelemieni maahanmuuttajien tähänastiset koulutuspolut ovat olleet yksilöllisiä, mutta monilla on ollut vaikeuksia tarkoituksenmukaisen koulutuspolun löytämisessä. Heidän koulutuspolkunsakaan eivät ole edenneet lineaarisesti alemmalta tasolta ylemmälle, vaan jopa toisinpäin, ja koulutuspoluilla on ollut myös samantasoisia koulutuksia. Tämä käy yksiin Opetus- ja kulttuuriministeriön (2016, 24) tekemän selvityksen kanssa, jonka perusteella maahanmuuttajien koulutuspolut ovat usein liian pitkiä sisältäen tyhjäkäyntiä, päällekkäisyyksiä ja joskus myös epätarkoituksenmukaisia opintoja. Vaikka kyseisen selvityksen jälkeen onkin tehty lukuisia uudistuksia muun muassa opetussuunnitelmiin ja koulutuspolkumalleihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019, 12), niin ainakaan tämän opinnäytetyön tulosten perusteella maahanmuuttajien koulutuspolut eivät näytä juurikaan muuttuneen. Toki pitää ottaa huomioon, että kotoutumisvaiheessa olevat maahanmuuttajat saattavat olla keskenään hyvinkin erilaisessa elämänvaiheessa ja opiskelijaryhmät melko heterogeenisiä, mikä käy ilmi myös tästä tutkielmasta, mutta se ei kuitenkaan mielestäni selitä kaikkia haastateltavien koulutuspoluissa tapahtuneita käänteitä.

Yhteistä kaikille haastateltaville oli kuitenkin se, että kyetäkseen etenemään koulutuspolullaan, he tarvitsisivat paremman suomen kielen taidon. Osa oli käynyt jo kotoutumiskoulutuksen sekä VALMAN, ja yrittänyt sen jälkeen ammatilliseen koulutukseen, mutta liian heikko kielitaito oli muodostunut esteeksi koulutukseen pääsemiseksi. Kotoutumiskoulutuksessa opiskelien mielestä suomen kielen opiskelu oli ollut pääsääntöisesti liian helppoa, kun taas VALMAssa suomen kielen opiskelu oli ollut liian vaikeaa. Opiskelijoiden kokemukset ovat kuitenkin subjektiivisia. Haasteltaviksi on voinut valikoitua pääosin sellaisia opiskelijoita, joille kotoutumiskoulutuksen etenemisnopeus on ollut liian hidas, VALMAN puolestaan liian nopea, mutta tällä hetkellä he kokivat olevansa juuri heille sopivassa koulutuksessa. Tämän opinnäytetyön tuloksista ei voida kuitenkaan vetää esimerkiksi sellaisia johtopäätöksiä, että kotoutumiskoulutuksessa tai VALMAssa annettava kielenopetus on ollut huonoa. Sen sijaan voidaan todeta,

että oleellista olisi löytää kullekin opiskelijalle juuri hänen omia tarpeitaan vastaava kielikoulutus.

Puutteet kielitaidossa ja kielikoulutuksessa nähtiin yhtenä merkittävimpänä koulutuspolkua rajoittavana tekijänä. Kielitaidon merkitys korostuu myös muissa aiemmissa selvityksissä ja tutkimuksissa. Ammattikorkeakouluun valmentavan koulutuksen opiskelijoiden urapolkuja pro gradu -työnään tutkinut Heikkilä (2018) korostaa maahanmuuttajan kielitaidon merkitystä urapolkua edistävänä tekijänä samoin kuin kotoutumiskoulutusta tutkineet Sidoroff (2018), Häkkinen (2016) ja Pohjola (2016). Myös jo aiemmin tämän opinnäytetyön teoriaosuudessa mainitsemieni laajojenkin selvitysten tulokset puhuvat sen puolesta, että suomen tai ruotsin kielitaidon puute ja kielten kurssien vähäinen tarjonta ovat olleet merkittäviä maahanmuuttajien koulutuspolulla etenemisen ja työllistymisen esteitä (esim. OECD 2018; Nieminen, Sutela & Hannula 2015, 193).

Porvoon kaupungin kotouttamisohjelman yhtenä keskeisenä tavoitteena onkin maahanmuuttajien kielitaidon kehittyminen ja työelämän ulkopuolella olevien maahanmuuttajien riittävän kielitaidon ja kotoutumisen turvaaminen. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on annettu toimenpidesuositus, jonka mukaan kielikoulutusta tulisi tarjota jokaiselle kotoutumisasiakkaalle sekä tukea mahdollisuuksia kielitaidon parantamiseksi arjessa. Myös perusopetuksen päättävien maahanmuuttajanuorten jatko-opintovalmiutta tulisi tukea. (Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi vuosina 2019-2021, 44.)

Porvoossa onkin kyllä melko hyvin tarjolla alkuvaiheen kielikoulutusta, mutta opinnäytetyöni tulokset viittaavat siihen, että haastatellut maahanmuuttajat eivät ole saaneet tarpeitaan vastaavaa kielikoulutusta ja monet ovat tulleet ikään kuin ”preppaamaan” eli vahvistamaan suomen kieltään aikuisten perusopetukseen muiden koulutusten jälkeen. Oletan, että heidän koulutuspolkunsa olisi ollut nykyistä selkeämpi ja lineaarisemmin etenevä, jos he olisivat oppineet enemmän suomen kieltä heti koulutuspolkunsa alussa. Haastateltavat olivat tyytyväisiä tämänhetkiseen perusopetuksessa saamaansa suomen kielen opetukseen, vaikkakin toivoivat koulutukseen vielä vähän enemmän suomen kielen oppitunteja. Jatkossa tulisi siis kiinnittää entistä enemmän huomiota nimenomaan riittävään ja laadukkaaseen kielen opetukseen. Suomalaisen koulutusjärjestelmän tulee tukea maahanmuuttajien joustavia ja yksilöllisiä koulutuspolkuja, mutta oppimisen painopiste tulisi siis kaikessa koulutuksessa olla joko suomen tai ruotsin kielen opiskelussa (OAJ 2020).

Tämän opinnäytetyön tuloksista kävi ilmi sama asia, jonka myös tutkijat ovat panneet merkille, että kotoutumisajan puitteissa on haastavaa rakentaa riittävä suomen kielen taito jatko-opintoja ja kotoutumista ajatellen (ks. esim. Häkkinen 2016, 2). Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että kotoutumiskoulutuksen varioiminen rinnakkaisiin, mutta sisällöltään erilaisiin vaihtoehtoihin on osoittautunut haastavaksi Porvoon kotoutumiskoulutusten

järjestämisessä. Koulutuksia toteutetaan siis useamman eri tahon toteuttamana joko työvoimapoliittisena tai omaehtoisena koulutuksena. Kaikki kyseiset koulutukset ovat kotoutumislain (1386/2010) mukaisesti kotoutumiskoulutusta eli toisilleen rinnakkaisia (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 15). Kuten jo tämän tutkielmani alussa totesin, Porvoossa nämä koulutukset ovat kuitenkin muotoutuneet peräkkäisiksi, mikä aiheuttaa sen, että jotkut opiskelijat käyvät useamman alkuvaiheen koulutuksen etenemättä kotoutumisaikanaan tasolta toiselle (Soinio 2019c.) Mikä siis voisi olla ratkaisu tähän ongelmaan?

Vaikka aikuisten perusopetukseen voidaan nykyään sisällyttää erillisenä koulutuksena tarjottavaa luku- ja kirjoitustaidon koulutusta, valmistavaa opetusta sekä elementtejä kotoutumiskoulutuksesta (Opetushallitus 2020d), näitä opintoja järjestetään Porvoossa edelleen myös erillisinä koulutuksina. Mikäli näin halutaan tehdä jatkossakin, olisi ehkä syytä määritellä tarkemmin koulutusten sisältöjä ja tavoitteita niin koulutusten järjestäjille kuin koulutuksiin haakeutuville maahanmuuttajillekin. Oppilaitosten selkeämpi profiloituminen voisi selkeyttää myös Porvoon omaa koulutusmallia, jolloin maahanmuuttajat voisivat jakautua nykyistä paremmin suomen kielen taitotasonsa ja omien koulutustarpeidensa mukaisesti koulutuksiin. Silloin ei muodostuisi myöskään turhaa koulutusten päällekkäisyyttä ja koulutuksiin käytettävät resurssit saataisiin tehokkaammin käyttöön.

Tämä opinnäytetyö vahvistaa myös muun muassa Opetushallituksen (2017) ja Rasilaisen (2016,40) näkemyksiä siitä, että koulutuksen eri osapuolilta tarvitaan aiempaa suurempaa panostusta opiskelijan ohjaukseen ja neuvontaan sopivan koulutuspolun valinnassa, koulutuksen aikana sekä jatko-opintoihin ohjaamisessa. Tarkoituksena on saada räätälöityä koulutuspolut kunkin yksilöllisiä tarpeita vastaaviksi ja mielekkäiksi jatkokoulutuksia ajatellen. Tutkielmani tulosten perusteella Porvoossa tulisi lisäksi kehittää ja yhtenäistää maahanmuuttajan osaamisen tunnistamista, kielitaidon arviointikäytänteitä ja kielitestikäytäntöjä. Tällä hetkellä ne vaikuttavat melko vaihtelevilta jopa saman koulutuksen sisälläkin.

Haastattelujen perusteella maahanmuuttajien koulutuspolulla etenemistä edistäisi myös joustavuus esimerkiksi tilanteessa, jossa koulutukseen osallistuminen on ollut tilapäisesti mahdollista esimerkiksi lapsen sairastumisen vuoksi. Tämä on kuitenkin asia, johon eivät koulutusten järjestäjät voi juurikaan vaikuttaa, sillä esimerkiksi työvoimakoulutusta ohjaavat tarkat säännöt siitä, paljonko opiskelija voi olla poissa koulutuksesta ilman, että koulutukseen osallistuminen ja työttömyysetuuden maksu keskeytetään (Poissaoloista ilmoittaminen 2020).

Haastatteluissa tuli myös esiin tarve saada Porvooseen lisää koulutusvaihtoehtoja ammatilliseen tutkintoon johtaviin koulutuksiin. Porvoon maahanmuuttajat näyttävätkin ohjautuvan koulutuksiin lähinnä sen mukaan, mitä koulutuksia on tarjolla, eikä todellisten koulutustarpeidensa mukaan. Ongelmana vaikuttaa olevan se, että suhteellisen pienten hakijamäärien vuoksi Porvoossa ei pystytä järjestämään tarpeeksi monen tasoisia kursseja, ja toisinaan

joudutaan myös odottamaan pitkään, että saadaan opiskeluryhmä täyteen. Sama ongelma on ollut havaittavissa jo pitkään muillakin pienemmillä paikkakunnilla. Koulutuksen osuvuuden ja laadun varmistamiseksi pitäisikin muodostaa pienempiä ja opiskelija-ainekseltaan samankaltaisempia ryhmiä, mutta silloin myös oppilastyöpäivän hinta olisi korkeampi. (ks. esim. Pöyhönen ym. 2010, 63.)

Maahanmuuttajien suhteellisen pienen määrän vuoksi opiskeluryhmät saattavat muodostua hyvinkin heterogeenisiksi. Heterogeenisessa ryhmässä opiskelevia on tähän asti pyritty eriyttämään kunkin henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaan (Yksilölliset opintopolut 2020), mutta tämän opinnäytetyön tulosten perusteella se ei ole ollut riittävää eriyttämistä. Opiskelijat toivoivatkin opetusryhmien jakamista iänmukaisiin ryhmiin, samoin kuin integraation lisäämistä suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Koulutusten järjestäjien olisikin syytä pohtia, miten opiskelijoiden toiveisiin voitaisiin vastata.

Maahanmuuton lisääntyessä tulevaisuudessa myös tarve maahanmuuttajien kouluttamiselle kasvaa ja siksi juuri nyt on oikea aika kehittää koulutuksia toimivammiksi (Rasilainen 2016, 32). Kuntaliittokin korostaa, että kuntien ja työhallinnon järjestämällä kotouttamistoimilla on ratkaiseva merkitys koko yhteiskunnalle ja kotouttamiseen osoitetut resurssit tuovat myöhemmin säästöjä, kun maahanmuuttajat eivät syrjäydy, vaan kotoutuvat ja työllistyvät (Wikman-Immonen 2018). Tarkoituksenmukaisten koulutusratkaisujen rakentamiseksi on tärkeää tehdä yhteistyötä sekä tiedonvaihtoa maahanmuuttajille tarjolla olevista koulutuksista kaikkien kotouttamistoimista vastaavien tahojen kesken (Koulutuksen suunnittelu ja toteutus 2019). Porvoossa onkin toteutettu yhteistyötä eri toimijoiden, kuten työllisyys- ja koulutuspalveluiden, sosiaalipalveluiden ja eri oppilaitosten edustajien kesken pidettävillä verkostotapaamisilla. Myös maahanmuuttajaopetuksen koordinaattorin palkkaaminen opetusjärjestelyjen koordinointi- ja kehittämistyöhön on ollut kehittämistyötä edistävää. Siitä osoituksena on muun muassa Porvoon oman maahanmuuttajien koulutuspolkumallin viimeaikainen työstäminen. Voinikin suositella vastaavan yhteistyöverkoston perustamista ja maahanmuuttajaopetuksen koordinaattorin palkkaamista koulutusratkaisujen kehittämistyöhön myös muille paikkakunnille.

Kokonaisuudessaan tämä opinnäytetyö on tarjonnut lisää aiempaa tutkimusta tukevaa tietoa aikuisten maahanmuuttajien koulutuspoluista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Tapaustutkimuksen avulla on saatu tietoa myös siitä, millainen koulutus on erityisesti porvoolaisen maahanmuuttajan kotoutumisen kannalta merkityksellistä. Se antaa toivottavasti avaimia koulutusten entistä tehokkaampaan kehittämistyöhön maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Toivonkin, että tästä opinnäytetyöstäni tulee olemaan hyötyä ensisijaisesti työni tilaajalle, Porvoon kaupungin koulutuspalveluille, mutta myös muille maahanmuuttajien kotoutumispalveluja tarjoaville tahoille. Ehkäpä tutkielmani tuloksia voidaan hyödyntää myös muiden pienten paikkakuntien maahanmuuttajakoulutusten kehittämisessä.

Uskon, että jos koulutuksia halutaan kehittää paremmin opiskelijoiden tarpeita vastaavaksi, on tärkeää kuulla myös itse opiskelijoita. Koin tämän opinnäytetyön merkitykselliseksi juuriksi, että sen kautta saatiin opiskelijoiden oma ääni kuuluviin. Tutkimuksia, joissa kuultaisiin maahanmuuttajien omia mielipiteitä, tarvittaisiinkin mielestäni lisää. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista seurata, miten haastattemieni maahanmuuttajien koulutuspolku etenee tästä eteenpäin ja miten heidän koulutuksellisiin tarpeisiinsa tullaan vastaamaan, mutta se vaatisi ehkä vähän laajempaa pitkittäistutkimusta. Myös tutkimuksen toteuttaminen suuremmalla haastateltavien määrällä ja haastateltavien valitseminen eri koulutuksista voisi tuoda laajempaa näkökulmaa sekä lisää ideoita koulutusten kehittämiseksi. Lisäksi ruotsinkielisissä koulutuksissa opiskelevien kokemusten vertaaminen suomenkielisissä koulutuksissa opiskelevien kokemuksiin voisi olla mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe, samoin kuin eri kuntien maahanmuuttajien koulutuskokemusten vertaaminen keskenään.

Lähteet

Painetut

- Anis M. 2013. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Teoksessa Alitolppa-Niitamo A., Fågel S. & Säävälä M. (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 147-161.
- Gothóni, R. & Siirto, U. 2016. Johdanto: Pakolaisuus muuttuvassa maailmassa. Teoksessa Gothóni, R. & Siirto, U. (toim.) 2016. Pakolaisuudesta kotiin. Helsinki: Gaudeamus, 9-18.
- Hiltunen, S. 2012a. Lukijalle. Teoksessa Hiltunen, S. (toim.) 2012. Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:42. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 6-7.
- Hiltunen, S. 2012b. Monikulttuurisuus Euroopan reunamailla. Teoksessa Hiltunen, S. (toim.). 2012. Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:42. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 9-19.
- Jahnukainen, M., Kalalahti, M. & Kivirauma, J. (toim.) 2019. Oma paikka haussa. Helsinki: Gaudeamus.
- Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas: Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kivirauma, J., Zacheus, T. & Jahnukainen, M. 2019. Johdanto. Monikulttuurisuus suomalaisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Jahnukainen, M., Kalalahti, M. & Kivirauma, J. (toim.) Oma paikka haussa. Helsinki: Gaudeamus, 11-25.
- Martikainen, T., Saari, M. & Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Martikainen, T., Saukkonen, P. & Säävälä, M. (toim.) Muuttajat: kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 23-54.
- Puumala, E. & Kynsilehto, A. 2017. Turvapaikanhakijoiden ja paperittomien haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) Tutkimushaastattelijan käsikirja. Tampere: Vastapaino, 357-377.
- Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E-M., Virtanen, A. & Pihlaja, L. 2010. Osallisena Suomessa: Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Siirto, U. & Hammar, S. 2016. Kotouttava työ pakolaisina Suomeen muuttaneiden parissa. Teoksessa Pakolaisuudesta kotiin. Gothóni, R. & Siirto, U. (toim.) Helsinki: Gaudeamus Oy, 189-210.

Sotkasiira T. 2018. Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola J., Anis M. & Turtiainen K. (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Tampere: Vastapaino, 30-52.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Teoksen uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset

Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelma. 2018. Porvoon kaupungin suomenkieliset koulutuspalvelut. Viitattu 2.10.2019. <https://peda.net/porvoo-borg%C3%A5/oppilaitokset/linnankosken-lukio/lla/ap/apo/apo:file/download/38fb057488ed7dbd304745d067472f473c2243cf/AIKUISTEN%20PERUSOPETUKSEN%20OPE-TUSSUUNNITELMA.pdf>

Alkukartoitus. 2019. Kotouttaminen.fi. Viitattu 1.10.2019. <https://kotouttaminen.fi/alkukartoitus>

Borgå folkakademi. 2020. Ruotsi. Viitattu 8.4.2020. <https://akan.fi/fi/ruotsi/>

Heikkilä, E. 2018. Aikuisten maahanmuuttajien urapolkuja Suomessa - Kontekstina ammattikorkeakouluun valmentava koulutus. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Viitattu 1.11.2019. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236269/EmiliaHeikkila_progradu_2018.pdf

HTK-ohje. 2012. Viitattu 7.3.2020. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Häkkinen, S. 2016. Kotoutumiskoulutus osana kotoutumisprosessia - Maahanmuuttajien omia kokemuksia. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.10.2019.

<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50124/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201606062927.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

IOM. 2010. World Migration Report. The Future of Migration. Building of Capacities for Change. Viitattu 7.3.2019. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2010_english.pdf?language=en

IOM. 2020. World Migration Report 2020. Viitattu 7.3.2019. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf

Kazi, V., Alitolppa-Niitamo, A. & Kaihovaara, A. (toim.) 2020. Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 31.3.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162005/TEM_oppaat_10_2019_Tutkimusartikkeleita_kotoutumisesta_20012020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kiintiöpakolaiset. 2020. Maahanmuuttovirasto. Viitattu 14.3.2020. <https://migri.fi/kiintiopakolaiset>

Kotoutumiskoulutus. 2019. Kotouttaminen.fi. Viitattu 29.2.2020. <https://kotouttaminen.fi/kotoutumiskoulutus>

Kotoutumiskoulutus aikuisille maahanmuuttajille. 2020. Careeria.fi. Viitattu 8.4.2020. <https://www.careeria.fi/careeriplus-oy/maahanmuuttajakoulutukset/kotoutumiskoulutus/>

Kotoutumissuunnitelma. 2019. Kotouttaminen.fi. Viitattu 1.10.2019. <https://kotouttaminen.fi/kotoutumissuunnitelma>

Koulutuksen suunnittelu ja toteutus. 2019. Kotouttaminen.fi. Viitattu 7.4.2020. <https://kotouttaminen.fi/koulutuksen-suunnittelu-ja-toteutus>

Kouvo, A., Stenström, M-L., Virolainen, M. & Vuorinen-Lampinen, P. 2011. Opintopoluilta opintourille. Katsaus tutkimukseen. Viitattu 22.3.2020. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/37588/978-951-39-4340-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Laatimisen aikataulu ja suunnitelman kesto. 2019. Kotouttaminen.fi. Viitattu 30.9.2019. <https://kotouttaminen.fi/laatimisen-aikataulu-ja-suunnitelman-kesto>

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. Viitattu 21.3.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2017/20170531>

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. Viitattu 21.3.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Laurea. 2020. MÄKO - Maahanmuuttajaopiskelijan ääni: kokemuksia opintopolusta. Viitattu 21.3.2020. <https://www.laurea.fi/hankkeet/m/maahanmuuttajaopiskelijan-aani-kokemuksia-opintopolusta/>

Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu. 2020. Kotouttaminen.fi. Viitattu 12.4.2020. <https://kotouttaminen.fi/maahanmuutto-kasvaa-ja-monipuolistuu>

- Matkalla ammattiin. 2020. Diakin Opin portailla -hankekokonaisuuden verkkosivusto. Viitattu 6.10.2019. <https://opinportailla.diak.fi/matkalla-ammattiin/>
- Miettinen, A. 2018. Maahanmuuttajat. Väestöliitto. Viitattu 30.9.2019. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/
- Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. 2015. Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 8.10.2019. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yyti_uso_201500_2015_16163_net.pdf
- Nissilä, L. 2018. Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutus osaksi koulutusjärjestelmää. Opetushallituksen ylläpitämä blogi. Viitattu 5.20.2019. <https://www.oph.fi/fi/blogi/aikuisten-maahanmuuttajien-luku-ja-kirjoitustaidon-koulutus-osaksi-koulutusjarjestelmaa>
- OAJ. 2020. Maahanmuuttajien koulutus. Viitattu 29.2.2020. <https://www.oaj.fi/politiikka/maahanmuuttajien-koulutus/>
- OECD 2018. Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Finland. Viitattu 8.10.2019. https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/working-together-skills-and-labour-market-integration-of-immigrants-and-their-children-in-finland_9789264305250-en#page4
- Ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi 2019-2021. 2019. Viitattu 30.9.2019. <http://porvoo01.oncloudos.com/kokous/201910999-8-1.PDF>
- Opetushallitus. 2012. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012. Määräykset ja ohjeet 2012:1. Viitattu 2.10.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf
- Opetushallitus. 2017. Päivitetyt kotoutumiskoulutuksen toteutusmallit 2017. Viitattu 2.10.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/188626_koto_koulutusmalleja_2017_final.pdf
- Opetushallitus. 2020a. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus. Viitattu 29.2.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/aikuisten-maahanmuuttajien-kotoutumiskoulutus>
- Opetushallitus 2020b. Maahanmuuttajataustaiset oppijat. Viitattu 29.2.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/maahanmuuttajataustaiset-oppijat>

Opetushallitus 2020c. Maahanmuuttajataustaiset oppijat perusopetukseen valmistavassa opetuksessa. Viitattu 29.2.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/maahanmuuttajataustaiset-oppijat-perusopetukseen-valmistavassa-opetuksessa>

Opetushallitus 2020d. Aikuisten perusopetus. Viitattu 29.2.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/aikuisten-perusopetus>

Opetushallitus 2020e. Nivelvaiheen koulutukset. Viitattu 29.2.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/nivelvaiheen-koulutukset#anchor-lukiokoulutukseen-valmistava-koulutus---luva>

Opetushallitus 2020f. Ammatillinen koulutus. Viitattu 29.2.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/amatillinen-koulutus-0>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi - Kipupisteet ja toimenpide-esitykset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:1. Viitattu 29.2.2020. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/64983/MaahanmuuttajienKoulutuspolut.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2019. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi - Kipupisteet ja toimenpide-esitykset III. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:1. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 3.10.2019. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161285/OKM_1_2019_Maahanmuuttajien%20koulutuspolut.pdf

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2020. Turvapaikanhakijoiden opiskelumahdollisuudet. Viitattu 21.3.2020. <https://minedu.fi/turvapaikanhakijoiden-opiskelu>

Opin portailla. 2020. Diakin Opin portailla -hankekokonaisuuden verkkosivusto. Viitattu 6.10.2019. <https://opinportailla.diak.fi/>

Pakolaisten kuntapaikat Porvoossa. Tilannekatsaus 9.5.2017. Viitattu 24.3.2020. https://www.porvoo.fi/library/files/5940cdc0ed6b97218900016e/170614_Pakolaisten_kuntapaikat_Porvoossa.pdf

Pirinen, T. (toim.) 2012. Maahanmuuttajataustaiset oppijat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä: koulutuksen saavutettavuuden ja opiskelun aikaisen tuen arviointi. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisut 17:2015. Viitattu 6.10.2019. https://karvi.fi/app/uploads/2015/06/KARVI_1715.pdf

Pohjola, R. 2016. Nuorten maahanmuuttajien kotoutuminen: etnografinen tutkimus kotoutumisen haasteista, mahdollisuuksista ja toiveista. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

Viitattu 8.10.2019. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50608/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201606273352.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Poissaoloista ilmoittaminen. 2020. TE-palvelut. Viitattu 28.4.2020. https://www.te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/poissaoloista_ilmoittaminen/index.html

Portin, M. 2017. (toim.) Vieraskieliset perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa 2010-luvulla. Raportteja ja selvityksiä 2017:10. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 6.4.2020. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vieraskieliset_perusopetuksessa_ja_toisen_asteen_koulutuksessa_2010-luvulla.pdf

Rasilainen, L. 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan koulutuksen parantamiseksi. Lahti: Vihreä sivistysliitto ry. Viitattu 6.4.2020. https://www.opintokeskusvioso.fi/wp-content/uploads/2018/05/kotoutuminenkuntoon_web.pdf

Sidoroff, K. 2018. Kotoutumiskoulutus osana kotoutumisen edistämistä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 6.10.2019. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/58320#>

Sisäministeriö. 2019. Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2019. Sisäministeriön julkaisuja 2019:22. Helsinki: Sisäministeriö. Viitattu 21.4.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161587/SM_22_19_Maahanmuuton%20tilannekatsaus.pdf

Stenman, K. 2016. TEMatiikkaa-blogi. Onnistunut kotoutuminen on aktiivista osallistumista yhteiskuntaan. Viitattu 31.3.2020. <https://tem.fi/blogi/-/blogs/onnistunut-kotoutuminen-on-aktiivista-osallistumista-yhteiskuntaan>

TE-toimisto. 2019. Kulukorvaus TE-toimiston järjestämiin palveluihin osallistumisen ajalta. Suomi.fi-verkkopalvelu. Viitattu 2.4.2020. <https://www.suomi.fi/palvelut/kulukorvaus-te-toimiston-jarjestamiin-palveluihin-osallistumisen-ajalta-tyo-ja-elinkeinotoimisto/48d92f9d-b497-4670-a1cb-3f78c522661b>

THL. 2018. Koulutus ja kielitaito. Viitattu 31.3.2020. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/koulutus-ja-kielitaito>

Tilastokeskus. 2020. Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain, 1990-2018. Viitattu 8.4.2020. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen__Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/maakoto_pxt_11vu.px

Tolonen, J. 2018. Maahanmuuttajien koulutuspolkujen lähtökohtia ja esteitä. Teoksessa Sujuvampia opintopolkuja maahanmuuttajille Satakunnassa: Opin portilla Satakunnassa -hankkeen loppuraportti. Halonen, A., Sundqvist, L. & Tomberg, M. (toim.) Helsinki: Diakonia-

ammattikorkeakoulu, 20-30. Viitattu 6.10.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/154187/Diak_puheenvuoro_17_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Työvoimakoulutus - mikä se on? 2019. Koulutus.fi. Viitattu 7.4.2020. <https://www.koulutus.fi/oppaat/mika-on-tyovoimakoulutus-15069>

Ulkomaalaislaki 301/2004. Viitattu 21.3.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>

Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Viitattu 3.10.2019. <https://tem.fi/documents/1410877/3506436/Valtion+kotouttamisohjelma+vuosille+2016-2019.pdf>

Wikman-Immonen, A. 2018. Kotouttamisen toimivuus. Suomen kuntaliitto. Viitattu 16.4.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2018/kotouttamisen-toimivuus-0>

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014. Viitattu 21.3.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325>

Yksilölliset opintopolut. 2020. Kotouttaminen.fi. Viitattu 8.4.2020. <https://kotouttaminen.fi/yksilolliset-opintopolut>

Julkaisemattomat

Soinio, A. 2018. Aikuisten luku- ja kirjoitustaidon työryhmän muistio 25.10.2018. Porvoo.

Soinio, A. 2019a. Aikuisten luku- ja kirjoitustaidon työryhmän muistio. 11.4.2019. Porvoo.

Soinio, A. 2019b. Sähköpostiviesti 28.8.2019. Linnankosken lukion aikuislinja. Porvoo.

Soinio, A. 2019c. Maahanmuuttajaopetuksen koordinaattorin haastattelu. 5.9.2019. Linnankosken lukion aikuislinja. Porvoo.

Soinio, A. 2019d. Sähköpostiviesti 5.9.2019. Liitteet 1 ja 2. Linnankosken lukion aikuislinja. Porvoo.

Kuviot

Kuvio 1: Haastateltavien koulutuspolut	32
Kuvio 2: Yhteenveto haastateltavien toteutuneista siirtymistä koulutuksista toiseen	48

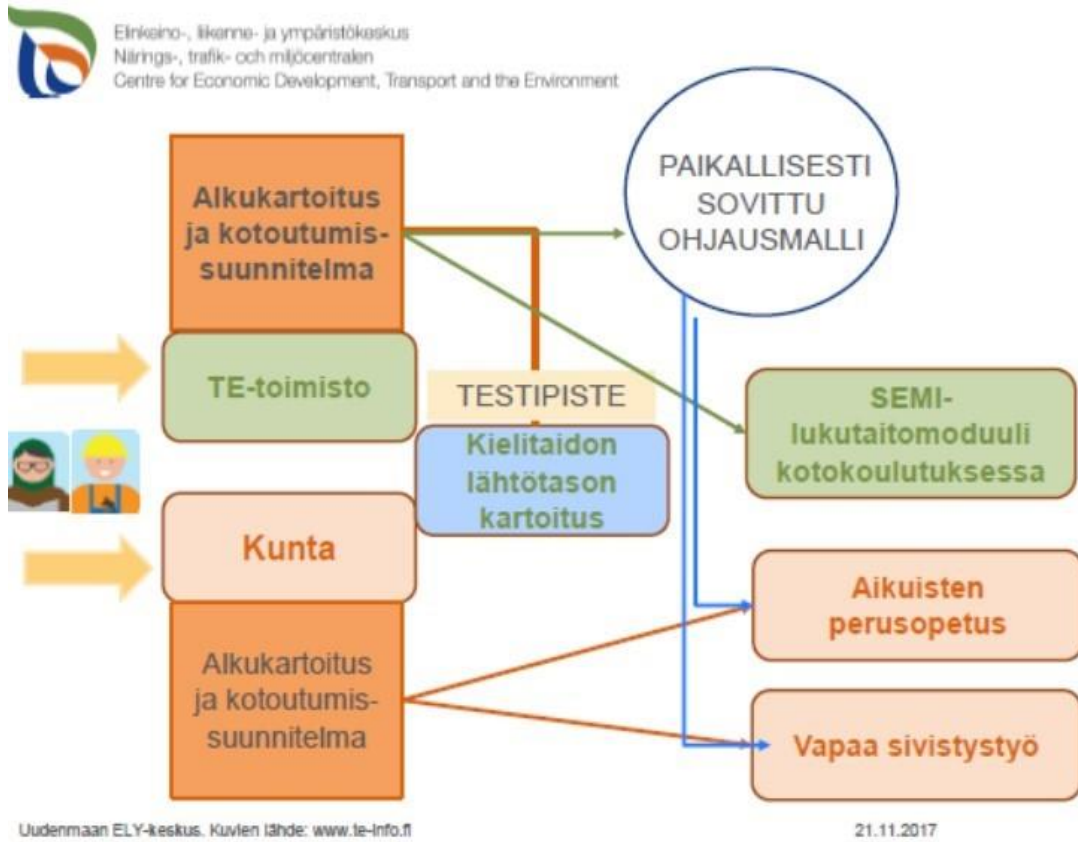
Taulukot

Taulukko 1: Aikuisen maahanmuuttajan koulutuspolkua edistävät ja rajoittavat tekijät Heikkilän (2018, 52) mallia soveltaen	34
---	----

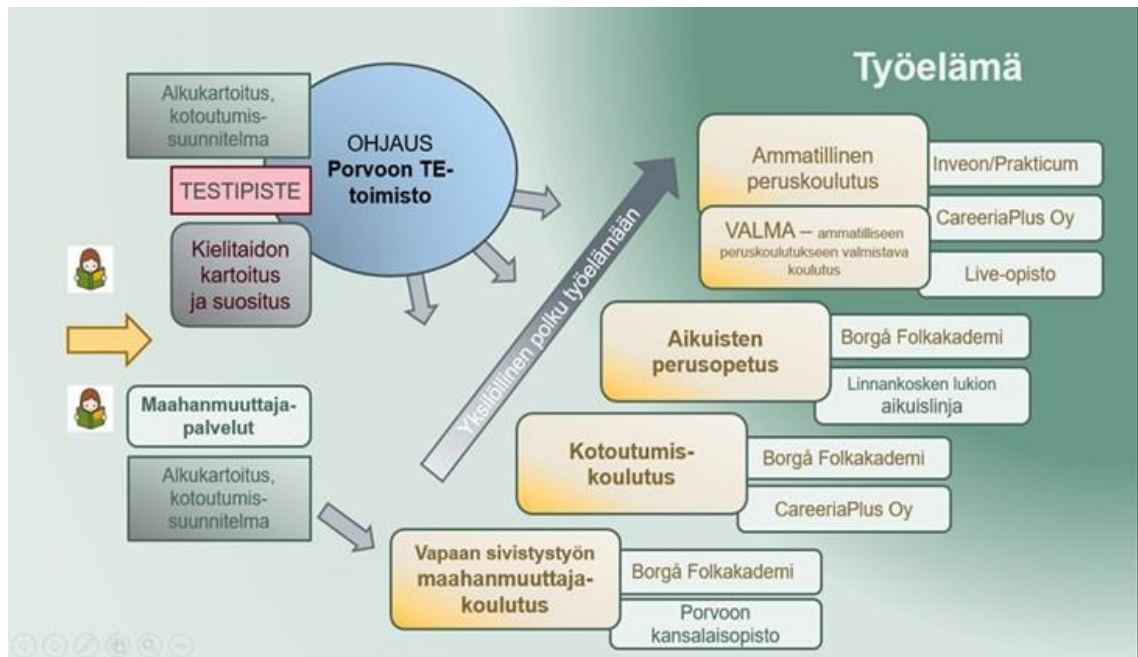
Liitteet

Liite 1: ELY-keskuksen koulutusmalli (Soinio 2019d)	66
Liite 2: Porvoon koulutusmalli (Soinio 2019d)	67
Liite 3: Tiedote haastateltaville	68
Liite 4: Suostumuslomake haastateltaville	69
Liite 5: Teemahaastattelurunko	70

Liite 1: ELY-keskuksen koulutusmalli (Soinio 2019d)



Liite 2: Porvoon koulutusmalli (Soinio 2019d)



Liite 3: Tiedote haastateltaville

Laurea-ammattikorkeakoulu, Porvoo

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Ohjaaja: Tarja Kantola, tarja.kantola@laurea.fi

Opiskelija: Jenny Hartikainen, jenny.hartikainen@student.laurea.fi

Hei,

Olen sosionomiopiskelija Porvoon Laurea-ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä aiheesta ”Aikuisen maahanmuuttajan koulutuspolku sekä siihen vaikuttavat tekijät - aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia”. Haluaisin haastatella opinnäytetyötäni varten muutamaa (6-8) Porvoon kaupungin Linnankosken lukion aikuislinjalla perusopetuksessa opiskelevaa toisen vuoden opiskelijaa.

Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Porvoon kaupungin koulutuspalveluiden kanssa. Tavoitteenani on tuottaa selvitys siitä, millaiset tekijät vaikuttavat opiskelijoiden koulutuspolkujen muodostumiseen. Selvityksen perusteella koulutuspalvelut voivat suunnitella ja kehittää maahanmuuttajien koulutusta entistä paremmin maahanmuuttajien tarpeita vastaavaksi.

Haastattelussa kysellään koulutukseesi liittyviä asioita, kuten kokemuksiasi tähänastisista koulutuksista sekä koulutusten valintaan vaikuttavista tekijöistä. Haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja jokaisella haastateltavalla on oikeus keskeyttää mukanaolo milloin tahansa. Haastatteluun osallistuu tarvittaessa minun lisäkseni tulkki, joten voit halutessasi kertoa kokemuksistasi omalla äidinkielelläsi. Sekä minulla että tulkilla on vaitiolovelvollisuus. Haastattelut nauhoitetaan, minkä jälkeen ne tulevat vain minun käyttööni ja minä myös tuhoan ne aikanaan. Haastateltavien nimet eivät missään vaiheessa tule julki, eikä heitä voi tutkielmastani tunnistaa.

Haastattelut toteutetaan marras-joulukuun aikana Linnankosken lukion tiloissa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluina. Haastattelu kestää noin tunnin ja voimme sopia haastattelun ajankohdan yhdessä opettajasi kanssa. Haastatteluja varten tarvitsen haastateltavien henkilöiden alkikirjoitukset. Ohessa on suostumuslomake haastatteluun osallistumisesta. Jos sinulla on kysyttävää tai haluat saada lisää tietoa, vastaan mielelläni!

Ystävällisin terveisin,

Jenny Hartikainen

Liite 4: Suostumuslomake haastateltaville

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Opinnäytetyön nimi: Aikuisen maahanmuuttajan koulutuspolku sekä siihen vaikuttavat tekijät
- aikuisten perusopetuksen opiskelijoiden kokemuksia

Opinnäytetyön tekijä: Jenny Hartikainen

Opinnäytetyön ohjaaja: Tarja Kantola, Laurea Porvoo

Tutkielman tulokset esitellään Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijoille ja henkilökunnalle sekä Porvooon aikuisten maahanmuuttajien koulutuksesta vastaavalle verkostolle. Valmis opinnäytetyö julkaistaan internetin Theseus-verkkokirjastossa.

Minulle on kerrottu, mitä opinnäytetyössä tutkitaan ja tiedän, että haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Suostun haastateltavaksi ja haastattelun nauhoitukseen.

Haastateltavan nimi: _____

Päivämäärä: _____

Kiitos!

Jenny Hartikainen

Liite 5: Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- Minkä ikäinen olet?
- Mikä on kotimaasi ja äidinkieleni? Mitä muita kieliä puhut?
- Milloin ja miksi muutit Suomeen? Entä Porvooseen?
- Mitä ja missä olet opiskellut ennen Suomeen tuloa?
- Mitä koulutuksia olet käynyt Suomessa?

Koulutukseen hakeutuminen ja pääseminen

- Mistä olet saanut tietoa eri koulutuksista ja niihin hakeutumisesta?
- Miten ja miksi päädyit kyseisiin koulutuksiin? Mitkä asiat vaikuttivat päätökseesi hakeutua koulutuksiin (esim. perhe, työllisyysnäkymät, omat taidot tms.)?
- Onko koulutukseen pääseminen ollut helppoa vai vaikeaa?
- Onko omilla asenteilla, toimintatavoilla tai koulutuksen järjestäjien ratkaisuilla ollut merkitystä koulutukseen pääsemisessä?
- Onko koulutuksia ollut riittävästi tarjolla?

Koulutuksissa opiskelu

- Oletko ollut tyytyväinen saamiisi koulutuksiin?
- Ovatko koulutukset edistäneet Suomeen kotoutumistasi ja vastanneet tarpeisiisi?
- Mikä on ollut erityisen hyödyllistä?
- Mikä ei ole ollut kovin tarpeellista?
- Mitä mieltä olet koulutusten vaatimustasoista?
- Miten opiskelu suomen kielellä on sujunut?
- Onko suomen kielen opetusta ollut tarpeeksi ja onko se ollut tasokasta?
- Onko suomen kielen taitosi kehittynyt odotetusti?

Aikuisten perusopetuksessa opiskelu

- Millainen kokemus tämä koulutus on ollut tähän asti?
- Onko opiskelu vastannut odotuksiasi?
- Mikä on ollut helppoa ja mikä haastavaa?
- Mikä merkitys tällä koulutuksella on sinulle?
- Oletko saanut tarpeeksi ohjausta opiskeluusi?

Tulevaisuuden tavoitteet

- Millaisia tavoitteita sinulla on tulevaisuudessa koulutuksen ja työelämän suhteen?
- Mihin olet ajatellut hakeutua perusopetuksen jälkeen?

Mahdolliset kehittämissideat

- Onko jotain, mitä voisi/pitäisi mielestäsi muuttaa aikuisten maahanmuuttajien koulutuksissa tai koulutukseen hakeutumisessa?
- Olisiko vielä jotain lisättävää/tarkennettavaa, jota haluaisit sanoa?